

KLEURRIJK ONDERWIJS VOOR DE GROENE SECTOR
advies

Kleurrijk onderwijs voor de groene sector

Colofon

De Onderwijsraad is een onafhankelijk adviescollege, opgericht in 1919. De raad adviseert, gevraagd en ongevraagd, over hoofdlijnen van het beleid en de wetgeving op het gebied van het onderwijs. Hij adviseert de ministers van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen en van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij. De Eerste en Tweede Kamer der Staten-Generaal kunnen de raad ook om advies vragen. Gemeenten kunnen in speciale gevallen van lokaal onderwijsbeleid een beroep doen op de Onderwijsraad.

De raad gebruikt in zijn advisering verschillende (bijvoorbeeld onderwijskundige, economische en juridische) disciplinaire aspecten en verbindt deze met ontwikkelingen in de praktijk van het onderwijs. Ook de internationale dimensie van educatie in Nederland heeft steeds de aandacht. De raad adviseert over een breed terrein van het onderwijs, dat wil zeggen van voorschoolse educatie tot aan postuniversitair onderwijs en bedrijfsopleidingen. De producten van de raad worden gepubliceerd in de vorm van adviezen, studies en verkenningen. Daarnaast initieert de raad seminars en website-discussies over onderwerpen die van belang zijn voor het onderwijsbeleid.

De raad bestaat uit zeventien leden die op persoonlijke titel zijn benoemd.

Advies *Kleurrijk onderwijs voor de groene sector. Het agrarisch onderwijs en de rol van het vakdepartement*, uitgebracht aan de Minister van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij.

Nr. 20010506/607, november 2001.

Uitgave van de Onderwijsraad, Den Haag, 2001

Bestellingen van publicaties:

Onderwijsraad

Nassaulaan 6

2514 JS Den Haag

email: secretariaat@onderwijsraad.nl

(070) 310 00 00 of via de website: www.onderwijsraad.nl

Ontwerp en opmaak: Maarten Balyon, grafische vormgeving bv

Drukwerk: Drukkerij Artoos

© Onderwijsraad, Den Haag.

Alle rechten voorbehouden. All rights reserved.

Kleurrijk onderwijs voor de groene sector

Het agrarisch onderwijs en de rol van het vakdepartement

De minister van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij
de heer mr. L.J. Brinkhorst
postbus 20401
2500 EK Den Haag

Mijnheer de Minister,

Bij bovenvermelde brief hebt u de Onderwijsraad gevraagd een advies uit te brengen over de toekomstige sturing van het landbouwonderwijs en de rol en positie van LNV daarbij. In deze brief hebt u aangegeven de aansturing op de specifieke inhoud van het groene onderwijs vanuit het vakdepartement te willen versterken. Verder hebt u de raad verzocht te adviseren over de sturing op de (inhoud van) opleidingen en onderdelen van opleidingen in plaats van op instellingen.

Met genoegen biedt de raad u hierbij zijn advies *Kleurrijk onderwijs voor de groene sector* aan. Bij de voorbereiding ervan heeft de raad, mede op grond van uw nadrukkelijk verzoek daartoe, overlegd met de Raad voor het Landelijk Gebied in verband met de inhoudelijke aspecten van het advies.

Gelet op de aard van de aanbevelingen is dit advies ter kennisneming aan uw ambtgenoot van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen gezonden.

Namens de Onderwijsraad,

prof. dr. A.M.L. van Wieringen
voorzitter

drs. A. van der Rest
secretaris

ONS KENMERK
20010506/607

UW KENMERK
DWK 2001/313 d.d. 8 maart 2001

CONTACTPERSOON

DOORKIESNUMMER

PLAATS / DATUM
Den Haag, 15 november 2001

ONDERWERP
Sturing agrarisch onderwijs

ONDERWIJS Raad

HAASVLAAN 6

2514 JS DEN HAAG

TELEFOON 070 310 00 00

FAX 070 356 14 74

E-MAIL SECRETARIAAT@ONDERWIJSRAAD.NL

WEBSITE WWW.ONDERWIJSRAAD.NL

Inhoudsopgave

Samenvatting	9
1 Inleiding	9
1.1 De adviesaanvraag	13
1.2 Opbouw van het advies	14
2 Ontwikkelingen in het agrarisch beroepsdomein en in het agrarisch onderwijs	15
2.1 Ontwikkelingen in het agrarisch beroepsdomein	15
2.2 Recente ontwikkelingen in het agrarisch onderwijs en het voorgenomen beleid	18
2.2.1 <i>Recente ontwikkelingen in het agrarisch onderwijs</i>	19
2.2.2 <i>Ambities van de minister: de beleidsbrief groen onderwijs 2010</i>	20
2.3 Conclusie	21
3 Huidige aansturing van het agrarisch onderwijs	22
3.1 Inhoudelijke aansturing per opleidingsniveau	23
3.1.1 <i>Het voorbereidend middelbaar agrarisch onderwijs</i>	23
3.1.2 <i>Het middelbaar agrarisch onderwijs</i>	24
3.1.3 <i>Het hoger agrarisch onderwijs en het wetenschappelijk agrarisch onderwijs</i>	26
3.1.4 <i>Samenvatting en conclusie</i>	27
3.2 Aansturing agrarisch onderwijs in enkele omringende landen	28
4 Kenmerken van het LNU onderwijsmodel	30
4.1 Kenmerken van het agrarisch onderwijs	30
4.1.1 <i>Samenhang van beleidsinstrumenten voor het agrarisch beroepsdomein</i>	31
4.1.2 <i>Identificatie met het agrarisch beroepsdomein</i>	32
4.1.3 <i>Kleinschalig agrarisch onderwijs; omvang en organisatie</i>	33
4.1.4 <i>De verticale organisatie van het agrarisch onderwijs</i>	34
4.1.5 <i>Vernieuwing (verbreding) en instroom</i>	35
4.1.6 <i>Agrarisch onderwijs als aantrekkelijke leeromgeving</i>	35
4.2 Conclusie	35

5	Conditie en afwegingen met betrekking tot inhoudelijke aansturing door LIU	37
5.1	Korte terugblik	37
5.2	Concluderende opmerkingen	38
5.3	Versterking van de inhoudelijke sturing; aanbevelingen ten aanzien van de adviesvraag	39
	Literatuur	42
	Afkortingenlijst	48
	Bijlage: De adviesaanvraag	49

Samenvatting

De minister van LNV heeft de Onderwijsraad advies gevraagd over de inhoudelijke aansturing van het onderwijs dat door hem wordt bekostigd. In de adviesaanvraag wordt dit onderwijs aangeduid als 'groen onderwijs' onder aanhaling van de beleidsbrief *Groen onderwijs 2010* (LNV, 2000b), die nadrukkelijk als belangrijk achtergronddocument voor deze adviesaanvraag wordt beschouwd. In de adviesaanvraag formuleert de minister zijn adviesvragen als volgt.

"In de LNV-beleidsbrief *Groen onderwijs 2010* wordt onder meer sterke nadruk gelegd op de inhoud van het groene onderwijs en de aansturing daarvan. De aansturing op de specifieke inhoud vanuit het vakdepartement wil ik versterken. Daarnaast wordt voor het groene onderwijs het algemene onderwijsbeleid gevolgd dat gezamenlijk met het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen wordt ontwikkeld. Ik vraag u een op dit punt gericht advies aan mij uit te brengen. Een tweede aspect waarvoor ik graag uw advies wil ontvangen, betreft de sturing op de (inhoud van) opleidingen en onderdelen van opleidingen in plaats van op instellingen. Ook weer bezien vanuit de rol van het ministerie van LNV als vakdepartement".

Gelet op bovengeschetste opvatting van de minister de nadruk meer te leggen op de onderwijsinhoudelijke aansturing en tevens gelet op de ontwikkelingen in het LNV-domein en het daaraan gerelateerde onderwijs, heeft de raad de adviesvragen van de minister als volgt vertaald:

- Hoe kan de afstemming tussen ontwikkelingen in het agrarisch beroepsdomein en de onderwijsinhouden in het agrarisch onderwijs worden geoptimaliseerd?
- Welke verantwoordelijkheden en rollen van de betrokken actoren passen bij een dergelijke optimale afstemming?

Om de adviesvraag te beantwoorden wordt ingegaan op de ontwikkelingen in het agrarisch onderwijs. Het agrarisch onderwijs heeft het afgelopen decennium een verbreding in het opleidingspalet laten zien. De traditionele landbouwscholen, die opleiden voor het klassieke agrarische beroepsdomein, zijn uitgegroeid tot onderwijsinstellingen die ook (en vooral) opleidingen verzorgen in de periferie van het agrarisch domein. Deze verbreding in het opleidingsaanbod is te verklaren vanuit de ontwikkelingen die hebben plaatsgevonden in het agrarisch beroepsdomein. Dit domein, het beleidsgebied van het ministerie van LNV, is verbreed. Deze domeinverbreding is te situeren aan de hand van een aantal ontwikkelingen die de samenleving, en in dit kader het landbouwdomein, heeft doorgemaakt. Lange tijd is sprake van een traditionele agrarische situatie, waarin landbouw en veeteelt een belangrijke vormende rol spelen door de fundamentele betekenis als voortbrengers van voedsel. Na de Tweede Wereldoorlog vindt een omslag plaats naar een ontwikkeling met industriële kenmerken die in de productiesfeer gekenmerkt wordt door gestandaardiseerde processen. Ten slotte vindt een overgang plaats naar een situatie die wordt aangeduid met termen als diensten-, kennis-, informatie-, netwerk-, en 'nieuwe economie' (of new economy).

Op grond van deze beschouwing en het huidige opleidingsaanbod, constateert de raad dat het agrarisch onderwijs (nog) niet in voldoende mate in staat is gebleken om zich te richten op de gewijzigde agrarische omgeving. Daarnaast wordt geconstateerd dat er als gevolg van de verbreding van het opleidingspakket een verminderde samenhang is ontstaan in het agrarische onderwijsbestel.

Vervolgens geeft de raad in dit advies een schets van de huidige instrumenten voor de inhoudelijke aansturing van het onderwijs door de minister van LNV. Achtereenvolgend komt het vmbo, mbo en het hoger onderwijs aan de orde. Ingegaan wordt op de volgende afstemmingsmechanismen:

- opstellen/vaststellen van de eindtermen/doelen/kwalificaties;
- opstellen/vaststellen van de examenprogramma's;
- toezicht houden op onderwijs(instellingen);
- arbeidsvoorwaarden bepalen voor onderwijspersoneel en
- toetsen van macro-doelmatigheid/bekostiging.

Geconcludeerd wordt dat de aansturing van het onderwijs dat is ondergebracht bij het ministerie van LNV niet (meer) zo sterk verschilt van die voor het overige beroepsonderwijs dat is ondergebracht bij OCenW. LNV volgt in toenemende mate het bestelbeleid van OCenW en biedt in feite minder toegevoegde waarde voorheen. Ondanks dat, worden een aantal kenmerken geïdentificeerd waar het LNV onderwijs in beginsel afwijkt van het overige 'OCenW' beroepsonderwijs. Dit zijn:

- samenhang met het agrarisch beroepsdomein;
- identificatie met het agrarisch beroepsdomein;
- kleinschalig agrarisch onderwijs: omvang en organisatie;
- de verticale organisatie van het agrarisch beroepsonderwijs;
- vernieuwing (verbreding) en de instroom; en
- agrarisch onderwijs als aantrekkelijke leeromgeving.

Bovenstaande kenmerken in ogenschouw nemende, concludeert de raad dat een aantal kenmerken van het agrarisch beroepsonderwijs zeer gewaardeerd wordt. Met name worden genoemd de kleinschaligheid en de verticale beroepsonderwijskolom.

De raad formuleert op basis van het voorgaande een aantal aanbevelingen ten aanzien van de adviesvragen. De raad constateert dat de minister van LNV in een samenwerkingsrelatie verkeert met de minister van OCenW als het gaat om het agrarisch onderwijs. Omdat deze samenwerkingsrelatie aan verandering onderhevig is, is volgens de raad een nieuwe systeemdefinitie nodig. Onderdeel van deze herdefiniëring is een duidelijker onderscheid tussen de rollen die de minister van LNV vervult ten opzichte van het agrarisch onderwijs: hij is aan de ene kant de vertegenwoordiger van de afnemers, de vragers en derhalve verantwoordelijk voor de inhoudelijke aspecten van het agrarisch onderwijs en aan de andere kant is hij degene die verantwoordelijk is voor de voorzieningenkant wat betreft kennisvoorzieningen en (bedrijfs) opleidingsaanbod.

Uitgaande van een betere en helderder scheiding van die twee rollen doen zich hier twee mogelijkheden voor: een interne scheiding binnen het ministerie van LNV zelf of een externe scheiding waarbij de onderwijsverantwoordelijkheid wordt overgedragen aan de minister van OCenW en de minister van LNV zich concentreert op zijn verantwoordelijkheid als vakminister.

Hoewel de raad wel bepaalde voordelen ziet in een interne scheiding is hij van oordeel dat een externe scheiding de voorkeur verdient. De voordelen zijn de volgende:

- 1 Een bestuurlijk voordeel, namelijk
 - a een grotere mate van duidelijkheid. Het interne model heeft toch het nadeel dat in voorkomende gevallen een rolvermenging niet is uitgesloten.
 - b dat de rol van de minister van LNV gemodelleerd kan worden naar die van andere vergelijkbare vakministers.
- 2 Een inhoudelijk voordeel.

De afstemming van het agrarisch en niet-agrarisch onderwijs, die zich meer en meer aan elkaar wagen, is beter gegarandeerd in het kader van een externe scheiding richting OCenW. Een dergelijke afstemming kan ten goede komen aan zowel het agrarisch beroepsonderwijs als aan het niet-agrarisch beroepsonderwijs. Een dergelijke bevruchting over en weer zal beter te realiseren zijn vanuit het ministerie van OCenW.

De raad geeft verder aan dat bij de uitwerking van het model van de externe rollenscheiding er binnen het OCenW-terrein en binnen het ministerie van OCenW zodanige ontwikkelingen zijn dat van een mogelijk verlies aan verworvenheden van het agrarisch onderwijs, zoals enige tijd geleden wellicht nog gevreesd kon worden, minder en minder sprake is omdat ook binnen dit terrein en binnen OCenW ontwikkelingen gaande zijn die dergelijke bezwaren ondervangen.

De raad ziet voor de minister van LNV een aantal groepen van taken die bij een eventuele overdracht aanscherping en aanzienlijke versterking behoeven. Om een betere regie te kunnen voeren over het proces waarbij de koers van het agrarisch beroepsdomein wordt vertaald in onderwijsstermen, heeft de minister een aantal instrumenten nodig in de sfeer van informatievoorziening, consultatie en overleg. Daarnaast zouden specifieke vereisten kunnen worden geformuleerd voor bepaalde agrarische beroepen, bepaalde producten of bepaalde (onderdelen van) productieprocessen. Ook de ontwikkelingsfunctie ten aanzien van het agrarisch onderwijs zou moeten worden uitgebreid. Ten slotte kan door de overdracht meer ruimte voor de minister van LNV om een voorzieningestructuur voor (bedrijfs)opleiding en kennis ten behoeve van het agrarisch beroepsdomein beter aan te sturen.

Ten slotte geeft de raad aan dat het behoud van de erkende voordelen van de agrarische onderwijs-voorzieningestructuur en de mogelijkheden van de verdere ontwikkeling daarvan mede afhangt van de mate waarin recht wordt gedaan aan een aantal uitgangspunten betreffende de structuur en de werking van het onderwijsbeleid respectievelijk van het ministerie van OCenW.

Overigens benadrukt de raad dat de overdracht van het agrarisch onderwijs nóg een aanleiding is om aan het voorgaande aandacht te besteden.

1 Inleiding

1.1 De adviesaanvraag

Bij brief van 8 maart 2001 (zie bijlage) heeft de minister van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij (verder: LNV) de Onderwijsraad advies gevraagd over de inhoudelijke aansturing van het onderwijs dat door hem wordt bekostigd. In de adviesaanvraag wordt dit onderwijs aangeduid als 'groen onderwijs', onder aanhaling van de beleidsbrief *Groen onderwijs 2010* (LNV, 2000b), die nadrukkelijk als belangrijk achtergronddocument voor deze adviesaanvraag wordt beschouwd. De raad vraagt zich in dit verband af of met de term 'groen onderwijs' de lading voldoende wordt gedekt. Aangezien het in deze onderwijssoort toch ook gaat om onderwijs betreffende de voedselproductie zou eerder gesproken moeten worden van onderwijs voor voedsel en groen. Aangezien hij deze aanduiding voor verder gebruik in dit advies onvoldoende compact acht, zal het hier bedoelde onderwijs verder zo veel mogelijk worden aangeduid als 'agrarisch onderwijs'.

In de adviesaanvraag geeft de minister aan dat het agrarisch onderwijs uit zijn isolement moet komen. Hij constateert dat het hieraan gerelateerde maatschappelijke domein steeds meer verbonden is geraakt met andere domeinen. Dat betekent volgens hem dat 'groene' opleidingen hiermee (meer) rekening moeten gaan houden teneinde de opgeleiden in staat te stellen zich in een snel veranderende samenleving te handhaven. Daarom zou een grotere nadruk moeten liggen op competenties. Actualisering, innovatie, internationalisering en vergroting van de aantrekkelijkheid van het agrarisch onderwijs met het oog op de maatschappelijke vraag zijn de trefwoorden.

In zijn genoemde brief van 8 maart jl. formuleert de minister zijn adviesvragen als volgt.

"In de LNV-beleidsbrief *Groen onderwijs 2010* wordt onder meer sterke nadruk gelegd op de inhoud van het groene onderwijs en de aansturing daarvan. De aansturing op de specifieke inhoud vanuit het vakdepartement wil ik versterken. Daarnaast wordt voor het groene onderwijs het algemene onderwijsbeleid gevolgd dat gezamenlijk met het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen wordt ontwikkeld. Ik vraag u een op dit punt gericht advies aan mij uit te brengen. Een tweede aspect waarvoor ik graag uw advies wil ontvangen, betreft de sturing op de (inhoud van) opleidingen en onderdelen van opleidingen in plaats van op instellingen. Ook weer bezien vanuit de rol van het ministerie van LNV als vakdepartement".

De minister wijst er in dit verband op dat de ontwikkelingen zoals die worden geschetst in recente kabinetsnota's als *Voedsel en Groen*, *Natuur voor Mensen*, *Mensen voor Natuur*, *Biologische landbouw* en *Biotechnologie* daarbij uitgangspunten van beleid zijn.

Gelet op bovengeschetste opvatting van de minister de nadruk meer te leggen op de onderwijsinhoudelijke aansturing en tevens gelet op de ontwikkelingen in het agrarisch beroepsdomein en het daaraan gerelateerde onderwijs, heeft de raad de adviesvragen van de minister als volgt vertaald:

- Hoe kan de afstemming tussen ontwikkelingen in het agrarisch beroepsdomein en de onderwijsinhouden in het agrarisch onderwijs worden geoptimaliseerd?
- Welke verantwoordelijkheden en rollen van de betrokken actoren passen bij een dergelijke optimale afstemming?

1.2 Opbouw van het advies

In het kader van de voorbereiding van dit advies heeft de raad aan Stoas Onderzoek Wageningen opdracht gegeven een verkennende studie te verrichten naar de huidige aansturing door de minister van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij van het door hem bekostigde onderwijs en naar de mogelijkheden om de aansturing op de inhoud van dat onderwijs te versterken. Het desbetreffende document, met als titel 'Sturing en navigatie van groen onderwijs' is door Stoas Onderzoek Wageningen in eigen beheer gepubliceerd. De raad heeft daarvan waar mogelijk gebruik gemaakt.

De opbouw van dit advies is als volgt.

In hoofdstuk twee worden de ontwikkelingen in het agrarische beroepsdomein en in het agrarisch onderwijs beschreven. Tevens wordt ingegaan op de ambities van de minister van LNV aangaande het agrarisch onderwijs zoals hij dit heeft geformuleerd in de beleidsbrief *Groen Onderwijs* (LNV, 2000).

In hoofdstuk drie wordt een schets gegeven van de huidige instrumenten voor de inhoudelijke aansturing van het onderwijs door de minister van LNV. Achtereenvolgend komt het vmbo, mbo en het hoger onderwijs aan de orde. Daarnaast wordt in dit hoofdstuk kort de situatie in enkele omringende landen verkend.

Vervolgens wordt in hoofdstuk vier ingegaan op de specifieke kenmerken waar het LNV-onderwijsmodel in beginsel afwijkt van het overige 'OCenW' beroepsonderwijs.

Hoofdstuk vijf ten slotte sluit het advies af met een aantal aanbevelingen ten aanzien van de adviesvraag.

Voor de goede orde merkt de raad hier reeds op dat zich nog een terminologisch probleem voordoet, in casu ten aanzien van de term 'sector'. Deze wordt in de Van Dale aangeduid met een 'afdeling van het maatschappelijk of economisch leven'. Zowel binnen het agrarisch domein als binnen het onderwijsdomein wordt de term vaak gebruikt voor uiteenlopende 'afdelingen'. In het algemeen is in dit advies uit de context waarin de term wordt gebruikt, af te leiden wat ermee wordt bedoeld. Indien dat niet het geval is, wordt een andere term of een omschrijving gebruikt.

2 Ontwikkelingen in het agrarisch beroepsdomein en in het agrarisch onderwijs

In dit hoofdstuk wordt een schets gegeven van de ontwikkelingen in het agrarisch beroepsdomein en in het agrarisch onderwijs, inclusief het beleid dat dienaangaande is respectievelijk wordt gevoerd door de minister van LNV. Bij de beschrijving van het agrarisch onderwijsbeleid wordt ingegaan op het beleid van de minister van LNV zoals dat het afgelopen decennium is ontwikkeld. Afgesloten wordt met een beschouwing over de ambities van de minister van LNV zoals hij deze heeft beschreven in de beleidsbrief *Groen Onderwijs 2010*.

2.1 Ontwikkelingen in het agrarisch beroepsdomein

Vanuit de historie bezien kan geconstateerd worden dat door de jaren heen een verbreding heeft plaatsgevonden in het agrarisch beroepsdomein. Lange tijd is sprake van een traditionele agrarische situatie, waarin landbouw en veeteelt een belangrijke rol spelen door de fundamentele betekenis als voortbrengers van voedsel. De economie is er een van zelfvoorziening en ontwikkelt zich tot een economie voor de thuismarkt. Na de Tweede Wereldoorlog vindt een omslag plaats naar een ontwikkeling met industriële kenmerken die in de productiesfeer gekenmerkt wordt door gestandaardiseerde processen. Ten slotte vindt een overgang plaats naar een situatie die wordt aangeduid met termen als diensten-, kennis-, informatie-, netwerk-, en 'nieuwe economie' (of 'new economy'). Deze overgang zou zich globaal in de afgelopen decennia hebben voltrokken, maar zijn eindpunt - voorzover dat er is - nog niet hebben bereikt (De Beer, 2001). De genoemde ontwikkelingen worden hieronder kort nader toegelicht.

Aan het einde van de negentiende en het begin van de twintigste eeuw richtte het overheidsbeleid zich op het te boven komen van de landbouw- en veeteeltcrises. Om de mechanische en technologische ontwikkelingen - die reeds voor de crises waren ingezet, maar er wel door waren vertraagd - te stimuleren, nam de overheid daarna verschillende maatregelen welke gericht waren op beheersing van de waterhuishouding, verbetering van de infrastructuur en verbetering van productiemethoden. Belangrijke impulsen gingen ook uit van onder andere de opkomst van kunstmestgebruik en de oprichting van coöperaties (Bieleman, 1992). Door middel van kennis, techniek, markt en vervoer kon de samenleving zich ontwikkelen en differentiëren van een agrarische naar een meer stedelijke. Tevens ontwikkelden functies, die in eerste instantie binnen de op zelfvoorziening gerichte agrarische gemeenschap of op het boerderijbedrijf plaatsvonden, zich geleidelijk aan los van het boerenbedrijf (Raad voor het Landelijk Gebied, 2000). De Eerste

Wereldoorlog zorgde voor een kentering. Het herstel leidde echter tot wereldwijde overproductie met alle gevolgen van dien voor de prijzen. Begin jaren dertig werden ook de veeteelt- en de tuinbouwsector door een ernstige crisis getroffen. Ondanks de crises werd veel in het werk gesteld om de concurrentiepositie van de Nederlandse landbouw verder te verbeteren. Gesteld kan worden dat in de hier beschreven periode in feite de basis werd gelegd voor de ontwikkeling van een agro-foodcomplex. In dit stadium lag de nadruk op voedselproductie en de export zoals deze tot op de dag van vandaag herkenbaar zijn in het agrarisch beroepsdomein.

Na de Tweede Wereldoorlog was er sprake van een versnelde mechanisering en industrialisering ter verhoging van de agrarische productie. Door te streven naar een zo groot mogelijke export konden de nodige deviezen worden verdiend die noodzakelijk waren voor de wederopbouw. De Nederlandse agrarische sector groeide uit tot één van de meest vooraanstaande ter wereld. Dit is mede mogelijk geworden door inzet van de (beleids)instrumenten uit het zogenoemde drieluik onderzoek, voorlichting en onderwijs (OVO). Dit drieluik heeft een belangrijke rol gespeeld bij de ontwikkeling van het hoge kennisniveau dat thans bij boeren en tuinders aanwezig is. De hoge en constante kwaliteit van de producten en ook de open markt binnen de Europese Gemeenschap hebben bijgedragen aan deze vooraanstaande positie. De Europese Gemeenschap richtte in deze fase haar beleidsinzet voor een groot deel op het landbouw- en structuurbeleid (Raad voor het Landelijk Gebied, 2000).

Vervolgens droeg dezelfde Europese Gemeenschap er zorg voor dat internationale (EU) milieunormen een bedreiging vormden voor de concurrentiepositie. Ook de vraag van consumenten veranderde. Zij vroegen om voedingsmiddelen die op een milieu- en diervriendelijke manier zijn geproduceerd. Onder druk van Europese regelgeving en van consumenten werd het thema 'gezond voedsel en milieu' onderwerp van het landbouwbeleid. Zo is een van de belangrijkste wijzigingen uit de door de in EU-kader opgestelde *Agenda 2000* de hervorming van het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB). Besloten is tot voortzetting van de hervormingen van het GLB die in 1992 zijn ingevoerd. Op Europees niveau is besloten dat passende milieuvorwaarden worden verbonden aan rechtstreekse betalingen ('*cross compliance*'). De minister van LNV wil deze '*cross-compliance*' gebruiken als extra middel om duurzame agrarische productie te bevorderen (TK, 1999-2000, 25731, nr. 15).

De verbreding van het agrarisch beroepsdomein droeg er mede zorg voor dat de onderwerpen waar de minister van LNV mee te maken kreeg, gingen raken aan de inhoud van andere ministeries (VWS en VROM) en de daarbij behorende verantwoordelijkheden.

De laatste domeinverbreding is te situeren aan het eind van de vorige eeuw en het begin van deze eeuw. De nota's *Natuur voor mensen, mensen voor natuur* (LNV, 2000c) en *Voedsel en Groen* (LNV, 2000a) geven hierop enig zicht. Onder invloed van de stijgende welvaart en de 'new economy' ontwikkelt de industriële samenleving zich naar een post-industriële samenleving.

"Sociaal-culturele ontwikkelingen, met name emancipatie en individualisering, maar ook de ontwikkeling naar een multiculturele samenleving en vergrijzing leiden tot een veranderend ruimtegebruik en pluriforme wensen ten aanzien van onze leefomgeving" (LNV, 2001c, p. 9).

Andere waarden als ecologische, culturele, ethische en ruimtelijke waarden worden belangrijk. Natuurbeleid wordt gekoppeld aan het landbouwbeleid en dit beleid wordt in een maatschappelijk perspectief geplaatst.

“De landbouw is een belangrijke, maar zeker niet de enige speler in het landelijk gebied.” (LNV, 2000c, p. 11).

Als hoofddoelstelling wordt het “behoud, herstel, ontwikkeling en duurzaam gebruik van natuur en landschap, als essentiële bijdrage aan een leefbare en duurzame samenleving” geformuleerd (LNV, 2000c, p. 3). De landelijke inrichting en de ruimtelijke en ‘groene’ kwaliteit staan centraal waarbij het combineren van functies wordt gezien als maatregelen om de kwaliteit van natuur en landschap te versterken. De tendens tot overlap met andere domeinen wordt nog versterkt door het meer en meer hergebruiken van ‘boerengrond’ voor andere bestemmingen dan landbouw en veeteelt, zoals toerisme en natuur.

Ook in het advies van de commissie Wijffels (2001)¹ wordt een nauwe relatie gelegd met ecologische, sociale en economische duurzaamheid: het gebruik van natuurlijke hulpbronnen, het welzijn van dieren, de betekenis van voedsel en ruimte zijn een verantwoordelijkheid van producent en consument. Op de hoge eisen die door de samenleving worden gesteld aan voedsel en over de productieketen van producent naar consument wordt ingegaan in de nota *Voedsel en Groen* (LNV, 2000a). Nieuwe kennis en andere nieuwe actoren gaan deel uit maken van het agro-foodcomplex. Deze overgang van de industriële naar de post-industriële samenleving zal, aldus de nota *Voedsel en Groen* (LNV, 2000a), ondernemers in het agro-foodcomplex dwingen op een volstrekt andere wijze naar de inrichting van de bedrijfsprocessen te kijken. Ook het toegroeien naar een meer zelfstandige bedrijfsvoering, welke onder invloed van veranderende subsidiestromen noodzakelijk wordt, heeft invloed op de bedrijfstak. Zo is op Europees niveau afgesproken dat de interne marktprijzen voor graan, rundvlees en zuivel geleidelijk zullen dalen in de richting van de prijzen op de wereldmarkt.²

De verbreding van het agrarisch beroepsdomein is mede beïnvloed door post-industriële ontwikkelingen in onze maatschappij. “De sector zelf is steeds gedifferentieerder geworden en mede onder invloed van technologische veranderingen en ketenintegratie sterk van karakter veranderd. De sterkere positie van de voedselverwerkende industrie en van grootwinkelbedrijven heeft nieuwe schakels toegevoegd in de keten van producent naar consument.” (WRR, 2001, p. 156). Activiteiten en werkzaamheden die in de (commerciële) dienstverlening worden benadrukt, hebben ook in het agrarische domein meer aandacht gekregen. Vooral de toegenomen aandacht voor bedrijfskundige aspecten die in de moderne dienstverlening van groot belang geacht worden, is opvallend. Te denken valt aan de toegenomen aandacht voor klantgerichtheid en klantvriendelijkheid, voor de marketing van nieuwe producten en voor het imago van het agrarisch bedrijf. De overlap van activiteiten en werkzaamheden met andere bedrijfssectoren is door deze post-industriële ontwikkelingen verder toegenomen.

Zoals ook wordt gesteld in het advies *Hoger agrarisch onderwijs* (Onderwijsraad, 1998) onderscheidt de agrarische sector zich steeds minder duidelijk van de overige sectoren

1 Het advies van de commissie Wijffels is uitgebracht naar aanleiding van de nota *Natuur voor mensen, mensen voor natuur* (SER, 2001).

2 Zie bijvoorbeeld ook WRR (2001).

door de integratie ervan in de totale economie en door algemene maatschappelijke ontwikkelingen. In de nota *Voedsel en Groen* (LNV, 2000a) wordt gesteld:

“Juist omdat de agrosector zich ontwikkelt als een sector vergelijkbaar met andere economische sectoren en in toenemende mate daarmee verbonden, ligt afstemming en – waar mogelijk – samenwerking tussen LNV en EZ voor de hand.”

Beroepsdomeinen, en dus ook het agrarische, hebben te maken met een dynamisch en complex krachtenveld gezien de kennisinfrastructuur, de financieel-economische ontwikkelingen (met aspecten als bedrijfsrentabiliteit en financieel rendement), technisch-economische ontwikkelingen (onder meer met een aspect als teelttechnieken) en sociaal-maatschappelijke ontwikkelingen (scholing, bedrijfsovername, vergunningen, milieunormen, wetgeving en maatschappelijke opvattingen). De relevantie van kennis is daarmee nadrukkelijk situationeel en tijdsbepaald (Onderwijsraad, 1998).

CONCLUSIE

Geconcludeerd kan worden dat het beleidsgebied van de minister van LNV is verbreed. Dit wordt kernachtig omschreven door de De Raad voor het Landelijk Gebied in zijn rapport *LNV tussen Europa en de regio: de nieuwe opgaven* (2000):

“Er is nu een ontwikkeling gaande binnen de land- en tuinbouw, waarbij duurzame productie en wensen van de consument steeds belangrijker worden. Dit heeft consequenties voor de organisatie van landbouw zowel in het horizontale vlak (gebiedsgericht) als in het verticale vlak (de kolom van primaire productie naar consument). Op beide vlakken treedt langzamerhand een verbreding op en wordt steeds vaker kwaliteit geïntroduceerd als leidend principe. In het landelijke gebied is ook een grote ruimedruk, waar per regio verschillend mee wordt omgegaan. Deze ruimedruk leidt tot meer aandacht voor relatie tussen stad en platteland, voor multifunctionaliteit en voor integraliteit. Daarbij wordt de betekenis van de landbouw op het Nederlandse platteland naar verhouding steeds kleiner wat betreft ruimtegebruik en in economisch en sociaal-cultureel opzicht.” (Raad voor het Landelijk Gebied, 2000, p. 19).

Deze verbreding leidt ertoe dat het beleidsterrein steeds meer raakt aan dat van andere ministeries. De noodzaak tot afstemming en samenwerking – ook te omschrijven als ‘ontschotting’ – is evident. De minister van LNV geeft dat in zijn nota *Voedsel en Groen* (LNV, 2000a) ook duidelijk aan.

Als gevolg van de verbreding nemen het isolement van het agrarisch beroepsdomein alsmede de specificiteit van de producten af. Dat dit gevolgen heeft voor het te voeren beleid waarover LNV zich uitstrekt, is duidelijk.

2.2 Recente ontwikkelingen in het agrarisch onderwijs en het voorgenomen beleid

In deze paragraaf wordt – in het licht van hetgeen in de vorige paragraaf is geconstateerd ten aanzien van de ontwikkelingen in het agrarisch beroepsdomein - ingegaan op recente ontwikkelingen in het agrarisch onderwijs en op de ambities van de minister ten aanzien daarvan.

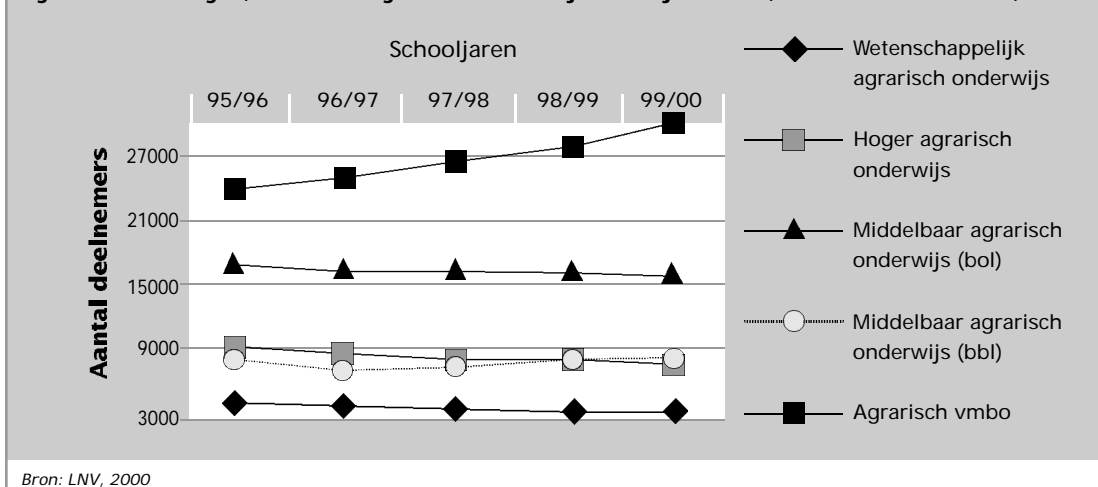
2.2.1 RECENTE ONTWIKKELINGEN IN HET AGRARISCH ONDERWIJS

Het agrarisch onderwijsveld heeft geanticipeerd op de veranderingen in het agrarische beroepsdomein door invoering van verschillende innovaties en verbreding van het onderwijsaanbod: niet in de laatste plaats omdat onderwijs van oudsher één van de beleidsinstrumenten is uit het OVO-drieluik waarmee het agrarisch beleid is vormgegeven. De verbreding en vernieuwing is in alle agrarische onderwijstypen zichtbaar. De inhoud van de opleidingen reiken over de grenzen van het traditionele agrarische beroepsdomein heen (bij voorbeeld recreatie en toerisme, milieu, bloemschikken). Ook het omgekeerde geldt: andere niet-agrarische opleidingen gaan 'groene' elementen omvatten (bijvoorbeeld milieuvraagstukken en inrichting landelijk gebied).

Door automatisering en vraag naar maatwerk zijn de eisen aan opleidingen geleidelijk gaan veranderen. In de post-industriële situatie is het soort kennis dat noodzakelijk is voor een beroep, sterker dan voorheen aan het wijzigen. Als gevolg van snelle veranderingen gaan leren en produceren meer dan voorheen samen voor wie in de pas wil blijven lopen met deze ontwikkelingen. Leren krijgt andere vormen (leven lang leren) en andere inhoud (competenties) (Geerligts & Nieuwenhuis, 2000). Het karakter van de aansluitings-problematiek is daarom ook aan het veranderen.

Ondanks deze vernieuwingen is er - behalve bij het agrarisch vmbo - een (licht) dalende trend te zien in de deelname aan het agrarisch onderwijs (zie figuur 1).³ De doorstroom uit het agrarisch vmbo naar het mao is relatief hoog. Leerlingen gaan overigens niet alleen naar het mbo voeding, natuur en milieu, maar ook naar overig mbo (Bredewold & Kooijman, 2001). Uit het *Landbouwonderwijsverslag 2001* (LNV, 2001) blijkt dat de doorstroming naar het mao gemiddeld ongeveer 50% is. Er blijkt een positief effect op de doorstroming uit te gaan wanneer het agrarisch vmbo en mao gezamenlijk op één locatie gevestigd zijn. In vergelijking met het overige middelbaar beroepsonderwijs, een relatief

Figuur 1. Leerlingen/studenten agrarisch onderwijs schooljaar 1995/1996 tot en met 1999/2000

³ VMBO: van 23296 in 1995/1996 naar 27956 in 1999/2000; BOL/BBL van 25012 in 1995/1996 naar 24473 in 1999/2000 (BOL dalend; BBL na lichte stijging in 97/98 en 98/99 is trend weer dalend); HAO van 8896 in 1995/1996 naar 8000 in 1999/2000; WU van 4428 in 1995/1996 naar 3740 in 1999/2000. Bron: LNV, 2000.

hoge uitstroom van zowel niveau 1 en 2 als van niveau 3 en 4 naar de arbeidsmarkt. Aangezien de doorstroom binnen het overige mbo nog beneden verwachting is, vraagt de raad in zijn advies *WEB: Werk in uitvoering* (2001) dan ook aandacht voor dat probleem. Met betrekking tot het doorleren na het mbo blijft het mbo in een reeks van jaren in vergelijking met het overig mbo relatief laag presteren (LNV, 2000).

Ten slotte wordt opgemerkt dat onder invloed van schaalvergrotingsoperaties besturenfusies voornamelijk binnen het eigen agrarisch onderwijsdomein plaatsvinden, terwijl verwacht zou mogen worden dat door de verbreding van de opleidingsinhouden, ook buiten het agrarisch onderwijs partners gezocht en gevonden zouden kunnen worden. Samenwerking of fusie met scholen/instellingen die door de minister van OCenW worden bekostigd, komt weinig voor. Slechts in een beperkt aantal gevallen wordt gefuseerd met één of meer mavo's. Eén aoc heeft gekozen voor een bestuurlijke fusie met een brede scholengemeenschap (LNV, 2001). Daarnaast bestaan er in scholengemeenschappen afdelingen voor 'groen' vmbo, kent één roc een 'groen' mbo en één hbo instelling kent een 'groene' faculteit.

2.2.2 AMBITIES VAN DE MINISTER : DE BELEIDSBRIEF GROEN ONDERWIJS 2010

Het agrarisch onderwijs wordt - met LNV als medewetgever - door dezelfde wetten van het algemene onderwijsbeleid geregeld als het overige onderwijs. Agrarisch onderwijs wordt bekostigd door LNV en is op dit moment te kenschetsen als trendvolger waar het gaat om (de ontwikkeling van) onderwijsbeleid. Het eigen LNV onderwijsbeleid richt zich voornamelijk op de inhoud. Als vervolg op de nota *Voedsel en Groen* (LNV, 2000a) heeft de minister in 2000 de beleidsbrief *Groen onderwijs 2010* (LNV, 2000b) gepresenteerd. Hij constateert in deze brief dat het agro-foodcomplex een beperkte innovatiekracht heeft en, in relatie tot het onderwijs, dat het onderwijs zich moet richten op de volledige keten: van consument tot producent. Het onderwijs heeft de taak om leerlingen en studenten op te leiden die beschikken over een voor de keten vereist breed palet van kennis en vaardigheden en over het vermogen om bijtijds in te spelen op veranderende omstandigheden en nieuwe kansen (LNV, 2000b, p. 3). De veranderende omstandigheden zouden in het onderwijs ook naar voren moeten komen in een verbreding tot en betrokkenheid bij andere domeinen. Genoemd wordt het natuur-, bos-, en landschapsbeleid. In de nota *Voedsel en Groen* (LNV, 2000a, p. 49) wordt bovendien gesteld:

"Net als in het agro-foodcomplex moet het landbouwonderwijs schotten op allerlei niveaus en manieren neerhalen. De instellingen van het agrarisch onderwijs zullen hun werkveld (verder) verbreden en vernieuwen. Hierdoor kunnen zij leerlingen en studenten afleveren met een brede oriëntatie van kennis en vaardigheden en vooral met het vermogen bijtijds in te spelen op veranderende omstandigheden en op nieuwe kansen die zich voordoen."

De verantwoordelijkheid hiervoor wordt neergelegd bij de instellingen waarbij het ministerie ondersteunt:

"De instellingen van het agrarisch onderwijs zullen hun werkveld (verder) verbreden en vernieuwen. (...) Wij willen de gewenste aanpassingen van de onderwijsfunctie en -inhoud gericht ondersteunen vanuit de overtuiging dat een

hoog niveau van kennis en kunde op uiteenlopende terreinen een onmisbare bouwsteen is voor de ontwikkeling van het agro-foodcomplex." (LNV, 2000a, p. 49).

Deze benadering komt overeen met het vigerende dereguleringsbeleid waarbij geldt dat de invloed van de rijksoverheid op de inhoud van het onderwijs het kleinst is bij instellingen die vallen onder de WHW en het grootst bij de instellingen die vallen onder de WVO.⁴ Overigens vindt de minister niet alleen dat de instellingen zich extra voor de geschetste vernieuwing moeten inzetten, ook het tempo moet omhoog.

De ambities die zijn neergelegd in de beleidsbrief *Groen Onderwijs 2010* (LNV, 2000b) hebben betrekking op het vmbo, het mbo en het hoger onderwijs en vormen de beleidsagenda voor de komende tien jaar. De minister zet met deze brief in op een verbreding en maatschappelijke oriëntatie van de onderwijsinhoud (van landbouw naar groen); ruimte voor innovatieve leerconcepten waarin ict benut wordt voor ontwikkeling en kennisoverdracht; verdere internationalisering en kennisuitwisseling en overdracht op Europees en mondiaal niveau en het verzorgen van aantrekkelijk onderwijs.

2.3 Conclusie

In dit hoofdstuk zijn de ontwikkelingen in het agrarisch beroepsdomein, het agrarisch onderwijs(beleid) en de ambities van de minister van LNV voor de toekomst verkend. Geconstateerd kan worden dat de agrarische productie- en distributieprocessen steeds meer in een maatschappelijke context geplaatst moeten worden en dat het agrarisch beleid een ombuiging en verbreding ondergaat die de grenzen van het traditionele landbouwbedrijf overschrijden. Niet het begrip kwantiteit, maar begrippen als kwaliteit van voedsel en leefomgeving domineren in het vigerende agrarische beleid. Het agrarisch beleid beweegt zich steeds meer van de traditionele (landbouw)domein af en wordt meer en meer in een maatschappelijke context geplaatst.

Het agrarisch onderwijsbeleid ondergaat eenzelfde ontwikkeling, maar de ontwikkelingen in het onderwijs gaan volgens de minister niet snel en niet ver genoeg.

De hier gesignaleerde ontwikkelingen roepen de vraag op wat de betekenis daarvan is voor de relatie tussen de minister van LNV en het door hem bekostigde onderwijs. Alvorens daarop in te gaan is het van belang vast te stellen hoe die relatie thans is geregeld en hoe daarmee door de betrokken actoren wordt omgegaan.

In het volgende hoofdstuk wordt daarop ingegaan. Per agrarisch onderwijstype wordt aangegeven op welke wijze de minister direct dan wel indirect omgaat met zijn verantwoordelijkheid voor het (inhoudelijke) onderwijsbeleid.

⁴ De invloed van het Rijk is ook aanzienlijk in het primair onderwijs; dit onderwijs valt buiten het kader van dit advies. Zie hiervoor ook de publicaties van de Onderwijsraad: *De Markt Meester?* (2001b) en *Dereguleren met beleid* (2000).

3 Huidige aansturing van het agrarisch onderwijs

In dit hoofdstuk wordt in het kort beschreven op welke wijze in Nederland de aansturing van het agrarisch onderwijs plaatsvindt (paragraaf 3.1). Daarnaast wordt gezien hoe in enkele omringende landen de aansturing van het agrarisch onderwijs plaatsvindt (paragraaf 3.2).

De overheid heeft een bijzondere verantwoordelijkheid voor het onderwijs. Deze verantwoordelijkheid is in een aantal gevallen uitgewerkt in de onderwijswetgeving. De onderwijswetten voor het beroepsonderwijs bevatten bepalingen die eveneens van toepassing zijn op het agrarisch onderwijs. Het agrarisch voorbereidend middelbaar beroepsonderwijs (agrarisch vmbo op door OCenW bekostigde vo-scholen en het agrarisch vmbo op aoc's) valt onder de Wet op het Voortgezet Onderwijs (WVO); onder de Wet Educatie en Beroepsonderwijs (WEB) valt het middelbaar agrarisch onderwijs (mao) op aoc's en het mbo-groen; het hoger agrarisch onderwijs (hao) en het onderwijs en onderzoek op Wageningen Universiteit valt onder de Wet op het Hoger onderwijs en Wetenschappelijk onderzoek (WHW).

Het agrarisch onderwijs, dat inhoudelijk onder de minister van LNV valt, wordt gestuurd volgens het door de stuurgroep Biesheuvel (1992) genoemde 'schering en inslag'-model. Primair verantwoordelijk voor het onderwijsbestel – de schering – is de minister van OCenW. De schering is bindend voor het gehele beroepsonderwijs. De vakinhoudelijke vulling – de inslag – is een verantwoordelijkheid van de ministers van de vakdepartementen. Volgens de stuurgroep heeft het landbouwonderwijs een aparte positie en is er sprake van een 'gedelegeerde' scheringsverantwoordelijkheid bij de minister van LNV omdat deze minister een integraal sectorbeleid voert. Doel van dit beleid is het bevorderen en instandhouden van internationale concurrentiekracht van duurzame land- en tuinbouw in Nederland, waarbij voor de uitvoering van het LNV-beleid het agrarisch onderwijs een wezenlijk instrument is. Ook de inhoudelijke beïnvloeding van het agrarisch onderwijs door de minister van LNV is hierin geregeld. Dit komt voort uit de erkenning dat de minister van LNV voor de voedselvoorziening, net als de minister van Justitie voor de veiligheid en de rechtspraak, een zogenaamde staatstaak uitvoert.

In het vervolg van dit hoofdstuk wordt per opleidingsniveau (vmbo/mbo/hbo/wo) aangegeven of, en op welke wijze, de minister van LNV direct dan wel indirect verantwoordelijk is voor de volgende afstemmingsmechanismen die in de onderscheiden onderwijswetten zijn uitgewerkt:

- opstellen / vaststellen van de eindtermen / doelen / kwalificaties
- opstellen / vaststellen van de examenprogramma's

- toezicht houden op onderwijs(instellingen)
- arbeidsvoorwaarden bepalen voor onderwijspersoneel
- toetsen van macro-doelmatigheid / bekostiging.

Tevens wordt aangegeven in welke mate sprake is van verschillen ten opzichte van de afstemmingsmechanismen in de onderdelen van het beroepsonderwijs die worden bekostigd door de minister van OCenW.

3.1 Inhoudelijke aansturing per opleidingsniveau

Naast specifieke verschillen in sturingsmogelijkheden per opleidingsniveau, voortkomend uit de daarop betrekking hebbende wetten, is een aantal afstemmingsmechanismen voor de onderscheiden niveaus nagenoeg gelijk. Ten eerste heeft de minister van LNV enige sturingsmogelijkheid op inhoud op basis van de hiervoor genoemde wetten. Daarnaast heeft hij vanuit zijn verantwoordelijkheid voor het agrarisch domein extra sturingsmogelijkheden door middel van subsidieregelingen zoals bijvoorbeeld de regeling Versterking en Innovatie Agrarisch onderwijs (VIA-regeling). Deze, overigens qua volume bescheiden, regeling (circa 8 miljoen gulden) wordt gebruikt voor vakinhoudelijke vernieuwingen in het agrarisch onderwijs⁵. De nadruk ligt daarbij op actuele beleidsthema's van de minister van LNV. Daarnaast zijn er regelingen ter stimulering van de kwaliteitszorg, voor ict en voor internationale oriëntatie (LNV, 2001).

Een tweede uniform mechanisme betreft het arbeidsvoorwaardelijk beleid; hiervoor geldt dat de minister van OCenW (mede namens de minister van LNV) en de onderwijsbonden over de primaire arbeidsvoorwaarden in het primair en voortgezet onderwijs en het bve-onderwijs onderhandelt. Daarbij gaat het om de salarisontwikkeling, de algemene arbeidsduur en bovenwettelijke uitkeringen bij ziekte, arbeidsongeschiktheid en werkloosheid. De secundaire arbeidsvoorwaarden (zoals bijvoorbeeld afspraken rond opname van ADV) zijn in het voortgezet onderwijs en het mbo al sinds 1996 gedecentraliseerd. In 2001 is besloten dat ook de onderhandeling over de primaire arbeidsvoorwaarden voor het mbo worden gedecentraliseerd. Het hoger beroepsonderwijs en het wetenschappelijk onderwijs en onderzoek hebben sinds 1999 een eigen CAO (primaire en secundaire arbeidsvoorwaarden). Het kabinet geeft daarbij de algemene loonruimte aan en werkgevers en werknemers bepalen de inzet van dit geld. Dit gaat dus ook voor de bve-onderwijs gelden. Dat betekent dat OCenW voortaan alleen over de primaire arbeidsvoorwaarden voor het primair en voortgezet onderwijs onderhandelt en over de secundaire voorwaarden in het primair onderwijs.

3.1.1 HET VOORBEREIDEND MIDDELBAAR AGRARISCH ONDERWIJS

In het vmbo is met de invoering van de leerwegen en door de vaststelling van de examens door het rijk de invloed van de minister van LNV in principe groot. Het vmbo, dat als primaire taak heeft het voorbereiden op vervolgonderwijs, heeft de beroepsgerichte programma's gebaseerd op de kwalificatiestructuur van het mbo (SLO, 2001). De beroepsgerichte vakken in het agrarisch vmbo hebben in het verleden een zekere verbreiding ondergaan. Zo accentueert het intersectorale programma algemene (beroeps)-

⁵ Vanaf 2001 is het hoo buiten de VIA-regeling geplaatst en kan alleen participeren in VIA-projecten die door een aoc of IPC zijn aangevraagd. Zie ook LNV. Beleidsbrief VIA. Den Haag, LNV, 2001.

vaardigheden en is het daardoor ook voor andere sectoren dan landbouw herkenbaar (Onderwijsraad, 1998). De examenprogramma's van het agrarisch vmbo, welke worden opgesteld door de SLO en vastgesteld door de minister van LNV, beschrijven de kwaliteiten van leerlingen op het gebied van kennis, inzicht en vaardigheden, waarop elke leerling in een periode van examinering wordt beoordeeld. De exameneisen sluiten aan bij de drie hoofdkenmerken van het totale voortgezet onderwijs: het bieden van een brede persoonlijke en maatschappelijke vorming aan elke leerling; het centraal stellen van een actieve, zo zelfstandig mogelijk lerende leerling; en het recht doen aan en benutten van verschillen tussen leerlingen. De examenopgaven worden onder verantwoordelijkheid van een ministeriële commissie, de Commissie Eindexamen Vaststelling Opgaven (CEVO) opgesteld. De adviescommissies van de CEVO, bestaande uit docenten, stellen per vak, schoolsoort en niveau de inhoud aan de CEVO voor. De invloed van de minister van LNV op de samenstelling van de vakinhouden is formeel; feitelijk worden de programma's door externen opgesteld, door (of namens) de minister voorgelegd aan verschillende advies- en overlegorganen en vastgesteld door de minister. Met betrekking tot de bekostiging van nieuwe afdelingen geldt dat die voor bekostiging in aanmerking komen indien zij zijn opgenomen in het Plan van Scholen. De provincie heeft hierin een adviserende rol. Voor het agrarisch onderwijs wordt door de minister van LNV een procedure gevolgd die analoog is aan de procedure voor de aanvragen die bij het ministerie van OCenW (CFI) worden ingediend.

Toezicht op de kwaliteit van het onderwijs wordt uitgevoerd door de Inspectie Landbouwonderwijs en Kennisprogramma's (LOK) van het ministerie van LNV. De Inspectie LOK heeft tot taak toe te zien op de kwaliteit (szorg) van de onderwijs- en overige kennisinstellingen die de minister van LNV bekostigt respectievelijk subsidieert. De Inspectie LOK doet dat door na te gaan hoe de instellingen hun kwaliteit bewaken, daarover verantwoording afleggen en hoe daar bestuurlijk op wordt gereageerd. De Inspectie LOK gaat na of de betrokkenen, te weten de financier, de uitvoerder en de afnemer hun rol zodanig vervullen dat zowel de effectiviteit als de efficiëntie van kennisprogramma's worden bevorderd. Daarnaast heeft de Inspectie LOK de wettelijke taak om ook in directe zin de kwaliteit van het agrarisch onderwijs te bevorderen, te beoordelen en daarover rechtstreeks te rapporteren aan de minister.

3.1.2 HET MIDDELBAAR AGRARISCH ONDERWIJS

Voor het middelbaar agrarisch onderwijs op aoc's wordt de eindtermen van het onderwijs vastgelegd in de kwalificatiestructuur. Kern van de kwalificatiestructuur zijn de eindtermen. Daarin wordt, op een zeker abstractieniveau, aangegeven wat van de deelnemers op elk van de kwalificatieniveaus (inclusief de deelkwalificaties) wordt verwacht. De kwalificatiestructuur voor het agrarisch bve-veld wordt opgesteld door de bestuurscommissie Onderwijs - Bedrijfsleven van de Landelijke Organisatie Beroepsopleidingen Agrarische Sectoren (voorheen LOBAS geheten, sinds 1 oktober 2001 Aequor). In het bestuur van Aequor zijn de werkgevers, werknemers en het onderwijs vertegenwoordigd. In de commissie Onderwijs - Bedrijfsleven van Aequor hebben vertegenwoordigers van de verschillende onderdelen van de agrarische sector, belangenorganisaties en het onderwijsveld zitting.⁶

⁶ In de commissie onderwijs bedrijfsleven hebben afgevaardigden van het Groen College, LTO Nederland, Vereniging Bloemist Winkeliers, Vereniging van Hoveniers en Groenvoorzieners, Vereniging van Nederlandse Groente en Fruit Verwerkende Industrie, Dibevo, FNV Bondgenoten, AOC Florens College, Helicon Opleidingen, VPL, AOC Raad, Platform van Aangewezen Erkende Particuliere Onderwijsinstellingen in Nederland (Paepo) zitting.

De landelijke organen voor het beroepsonderwijs (LOB's) dienen volgens de WEB bij te dragen aan doelgerichte en doelmatige inzet van overheidsmiddelen. De LOB's dienen daartoe voorstellen te ontwikkelen welke beroepsopleidingen voor bekostiging uit 's Rijks kas in aanmerking komen. Om de onafhankelijkheid van de macrodoelmatigheids-toetsing te waarborgen is de Adviescommissie Onderwijs-Arbeidsmarkt (ACOA) ingesteld. Uit de evaluatie WEB (2001) blijkt dat voorstellen zoals geformuleerd door de LOB's doorgaans worden overgenomen. De minister van OCenW, en in het geval van het agrarisch onderwijs de minister van LNV, neemt in de praktijk het advies van de ACOA over.

De ACOA adviseert de landelijke organen beroepsonderwijs over de eindtermen. Bij elk eindtermendocument voegt het landelijk orgaan het advies van de ACOA. Het gaat hierbij onder meer om een kwalitatieve advisering: draagt de voorgestelde kwalificatie bij aan de totstandkoming van een samenhangende, transparante en gedifferentieerde kwalificatiestructuur? Op voorstel van Aequor wordt de kwalificatiestructuur bij ministeriële regeling vastgesteld. Voor het tot stand komen van de kwalificatiestructuur is de zogenaamde 'koninklijke weg' ontworpen. Deze 'koninklijke weg' bestaat uit de keten die loopt van het vaststellen van beroepsverandering, via de vaststelling van beroepsprofielen, eindtermen en leerwegen naar de examens met als sluitstuk het civiel effect. Idealiter is het civiel effect de finale toets van de koninklijke weg. Voor instellingen is er de 'vrije ruimte' die aoc's kunnen benutten ten behoeve van de afstemming met het regionale bedrijfsleven. Hierop heeft de minister van LNV geen invloed. In het mbo dienen de instellingen er zorg voor te dragen dat de inhoud en het niveau van de examens tenminste zijn afgestemd op de eindtermen (artikel 7.4.4. WEB). Examens worden ter legitimering voorgelegd aan exameninstellingen waardoor wordt gewaarborgd dat aan de wettelijke voorschriften wordt voldaan.

De inspectie LOK oefent toezicht uit op de kwaliteit van de werkzaamheden van de exameninstellingen (TK, 2000-2001, 27783, nr. 3, p. 18). Daarnaast heeft de inspectie LOK een rol in het beoordelen van het kwaliteitszorgverslag van instellingen en worden instellingen onderworpen aan een instellingsonderzoek. Jaarlijks wordt hiervan verslag gedaan in het landbouwonderwijsverslag.

De Stuurgroep evaluatie WEB (2001) geeft in het eindrapport een aantal oordelen over de kwalificatiestructuur en de 'koninklijke weg': de kwalificatiestructuur is te gedetailleerd, de doorlooptijd om een verandering door te voeren is te lang, de procedure is te bureaucratisch, er is onvoldoende aandacht voor branche overstijgende ontwikkelingen, er is geen eenduidige visie op sleutelkwalificaties, er zijn concurrerende belangen bij de actoren die de kwalificaties opstellen, het startpunt van het ontwikkelingsproces is niet gedefinieerd, de kwalificatiestructuur is niet altijd een instrument dat herkend wordt door het bedrijfsleven omdat zij zich niet vertegenwoordigd voelen in de LOB's, enz. (Stuurgroep Evaluatie WEB, 2001, p. 67 e.v.). Om het oplossen van de geschetste problemen te bevorderen, heeft het de voorkeur van de raad - zie het advies *Web, werk in uitvoering* (2001a, p. 39) - om te investeren in het ontwikkelen van een gezamenlijk referentie- en denkkader en in dat proces tevens de samenwerking tussen LOB's te stimuleren. Daarbij moet de interactie tussen branche, landelijk orgaan en opleidingsstelsel sneller, effectiever en efficiënter verlopen, zodat de duur van de 'koninklijke weg' aanzienlijk bekort wordt. Met betrekking tot de lange doorlooptijd van beroepsprofiel - kwalificatieprofiel - opleidingsprogramma merkt de raad op dat dit zijn oorzaak onder

meer lijkt te hebben in de bestuurlijke vormgeving van de LOB's. Hij constateert dat elk van de partijen (sociale partners en onderwijs) in het proces waakt voor zijn eigen belangen, wat kan leiden tot langdurige onderhandelingen. Een heldere implementatie van de rol- en taakverdeling van deze actoren moet ertoe leiden dat de kwalificatieprofielen meer aan de ontwerptafel dan aan de onderhandelingstafel kunnen worden opgesteld, wat de doorlooptijd ten goede komt (Onderwijsraad, 2001a).

3.1.3 HET HOGER AGRARISCH ONDERWIJS EN HET WETENSCHAPPELIJK AGRARISCH ONDERWIJS

In het hoger onderwijs is er nauwelijks bemoeienis van de minister van LNV met de eindtermen respectievelijk de inhoud van het onderwijs. Instellingen voor het hoger onderwijs hebben de meeste vrijheid waar het gaat om het bepalen van de inhoud van de studierichting. De Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek (WHW) is tot stand gekomen als uitwerking van de gedachten over vergroting van de autonomie voor hoger onderwijsinstellingen. Zo is op het gebied van de onderwijsprogrammering de instellingen een grote mate van vrijheid gegund. Voor de opleidingen in de agrarische sector B een kennisintensieve sector die zowel aan kwaliteit als aan diversiteit behoefte heeft, B is in 1998 binnen het project *Kern en Profiel* gezien of tot een beperkter aantal (geclusterde) opleidingen kan worden gekomen.⁷ Dit project *Kern en profiel* is opgezet door het onderwijsveld zelf en had tot doel te komen tot de formulering van beroepsprofielen, eindtermen, kernkwalificaties, en ten slotte een herordening van het opleidingsaanbod. Evenals voor de opleidingen in het mbo wordt op plannen voor nieuwe opleidingen een macro-doelmatigheidstoets toegepast. De Adviescommissie Onderwijsaanbod (ACO) voert deze uit. De minister bepaalt ten slotte welke opleidingen hij bekostigt. De minister heeft nauwelijks invloed op de inhoud. Het primaat ligt bij de instellingen, waarbij wat het hbo betreft samenspraak plaatsvindt met het afnemende veld.

Voor wat betreft het toezicht op de kwaliteit geldt dat bij de inspectie LOK de verantwoordelijkheid ligt voor een meta-evaluatie van de door de instellingen voor hoger onderwijs gehanteerde kwaliteitszorgsysteem waarvan visitaties deel uitmaken. De inspectie ziet in dit verband onder andere toe op de bestuurlijke implementatie van de aanbevelingen van de visitatiecommissies.

⁷ Het project *Kern en Profiel* is in 1999 afgesloten en heeft onder meer volgens de inspectie LOK veel invloed gehad. zie ook: LNV, landbouwonderwijsverslag 2000 , LNV, Den Haag, 2001.

3.1.4 SAMENVATTING EN CONCLUSIE

De rol van de minister van LNV zoals hiervoor beschreven, is schematisch weergegeven in onderstaande tabel.

Tabel 2: Verantwoordelijkheidsverdeling en betrokken actoren voor afstemmingsmechanismen

	Opstellen van eindtermen/ doelen/ kwalificaties	Vaststellen van eindtermen/ doelen/ kwalificaties	Opstellen en vaststellen van examenprogramma's	Macrodoelmatigheidstoets/ besluit bekostiging uit 's Rijks kas	Toezicht	Arbeidsvoorwaarden
agrarisch vmbo	Leerwegen door externen (SLO) en advies van o.a. Onderwijsraad	Minister LNV	SLO en minister LNV	Plan van scholen, advies van provincie/ besluit minister LNV	Inspectie LOK: Regulier schooltoezicht; waardering op een viertal domeinen: opbrengsten, onderwijsleerproces, leerlingenzorg, organisatie en beleid ⁸	Minister van OCenW
mao/ mbo groen	Kwalificatiestructuur door Aequor en advies ACOA	Minister LNV	Exameninstellingen	ACOA adviseert/ minister LNV besluit	Inspectie LOK: beoordeling kwaliteitszorgverslag, toezicht werkzaamheden exameninstellingen en instellingstoezicht.	Vanaf begin 2003 werkgevers/ werknemers: kabinet geeft daarbij de loonruimte aan
hao	Kern en profiel door docenten	Samenwerken de scholen	Instellingen / docenten	ACO adviseert/ minister besluit	Inspectie LOK: meta-evaluatie van visitatierapporten	Werkgevers/ werknemers: kabinet geeft daarbij de loonruimte aan
Wageningen UR	Studieprogramma door leerstoelgroep en faculteit	College van Bestuur	Leerstoelgroep/ faculteit	ACO adviseert/ Minister besluit	Inspectie LOK: meta-evaluatie van visitatierapporten	Werkgevers/ werknemers: kabinet geeft daarbij de loonruimte aan

8

Zie ook bijlage bij artikel 10, tweede lid van het voorstel van Wet op het onderwijstoezicht. TK 2000-2001, 27783, nr.3, p. 14. Deze bevat een uitwerking van de aspecten opbrengsten en onderwijsleerproces.

Gezien het bovenstaande kan worden geconcludeerd dat de minister van LNV via de behandelde instrumenten invloed heeft. Onder andere wat betreft de sturing van de inhoud is het beleid er sinds de jaren zeventig van de twintigste eeuw op gericht om instellingen steeds meer autonomie te geven. Op onderwijsinhoudelijk terrein is deze voor het vmbo het kleinst en voor het hoger onderwijs het grootst. Kijkend naar de mate waarin van de mogelijkheid om inhoudelijk invloed uit te oefenen gebruik wordt gemaakt, kan worden vastgesteld dat er in de regelgeving weliswaar formele verantwoordelijkheden liggen bij de minister van LNV, maar dat werkelijke invloed op de inhoud ligt bij externen. Voor het vmbo, waar de invloed van de minister formeel gezien het grootst is, wordt opgemerkt dat de doelstelling voor deze onderwijssoort is gericht op brede uitstroom van leerlingen naar diverse vormen van beroepsonderwijs; een brede vooropleiding wordt daarom essentieel geacht.

De directe beïnvloeding van het onderwijs krijgt vorm door additionele subsidies (VIA-regeling). Buiten de directe beïnvloeding van het onderwijs door middel van de VIA-regeling heeft de minister de afgelopen vijf jaar weinig tot geen gebruik gemaakt van de mogelijkheden die voortkomen uit de onderwijswetgeving om te sturen op de inhoud.

Beïnvloeding van LNV op het agrarisch onderwijs vindt met name plaats via wet- en regelgeving, door middel van de VIA-regeling en via overleg van de minister met onder andere de AOC Raad en HBO-raad. LNV volgt het beleid van OCenW en voegt weinig toe.

3.2 AANSTURING AGRARISCH ONDERWIJS IN ENKELE OMRINGENDE LANDEN

In deze paragraaf wordt kort melding gemaakt van de wijze waarop in enkele omliggende landen de aansturing van het agrarisch onderwijs plaatsvindt.⁹ Gekozen is voor nabije landen van Noord- tot Zuid-Europa, te weten Denemarken, Duitsland, Frankrijk en Spanje.

In de eerste plaats is van belang op te merken dat in al deze landen agrarische opleidingen bestaan, die georganiseerd zijn op een wijze als in Nederland. Dat wil zeggen dat ze zowel binnen zelfstandige agrarische opleidingsinstituten als binnen instituten met andere typen beroepsopleidingen voorkomen. In het algemeen speelt de minister van - kort vertaald - Landbouw een rol ten aanzien van het agrarisch onderwijs, vaak in samenwerking met de minister van Onderwijs. De mate van inhoudelijke sturing is erg verschillend. In Frankrijk gaat de sturing door de minister van Landbouw ver aangezien de minister van Landbouw de inhoud van de opleidingen vaststelt. In Denemarken valt het agrarisch onderwijs onder de minister van Onderwijs. De inhoud van de agrarische opleidingen wordt vastgelegd in wetgeving na overleg in een landbouwopleidingsraad waarin vertegenwoordigers van het veld, het onderwijs en de overheid. In de meeste landen is het betrokken veld, en soms andere belanghebbenden zoals leerlingen, bij de vaststelling van de inhoud betrokken. Ook is er in het algemeen afstemming met de minister van Onderwijs. Spanje kent een dergelijk permanent driehoeksoverleg. Duitsland biedt een gevarieerd beeld wat betreft aansturing door de minister van Landbouw of de minister van Onderwijs omdat de aansturing per Land verschillend is

⁹ Deze informatie is desgevraagd verschaft door het ministerie van LNV.

belegd. Deze aansturing strekt zich overigens niet uit tot de instellingen voor hoger onderwijs. Deze zijn zelf verantwoordelijk voor de inhoud van het onderwijs.

Na de schets van de ontwikkelingen in de agrarische sector en, in samenhang daarmee, in het agrarisch onderwijs in hoofdstuk 2 en de analyse van de huidige aansturing door de minister van LNV in hoofdstuk 3, zal in het volgende hoofdstuk 4 ingegaan worden op de bijzondere kenmerken van het agrarisch onderwijs en de vraag in hoeverre die afwijken van het algemene systeem binnen het beroepsonderwijs.

4 Kenmerken van het LNV onderwijsmodel

In het beroepsonderwijs komen verschillende verantwoordelijkheidsmodellen voor. Het meest gangbare is dat van de integrale verantwoordelijkheid van de minister van OCenW. Deze treedt op als bekostiger en heeft uit dien hoofde, mede gelet op de vrijheid van inrichting van het onderwijs (artikel 23 van de Grondwet), een terughoudende rol ten aanzien van de inhoud van het onderwijs.

Bij enkele opleidingen is er van overheidswege wél beïnvloeding. Het gaat dan in het algemeen om ministers tot wier portefeuille onderwerpen behoren waarvan algemeen wordt aanvaard dat die bijzondere overheidszorg en –bemoeienis rechtvaardigen. In het beroepsonderwijs komen opleidingen voor waarvoor de minister van OCenW de bekostigingsverantwoordelijkheid heeft, maar waarbij een andere minister inhoudelijke bemoeienis heeft met de inhoud en het niveau van het onderwijs. Anders dan bij het agrarisch onderwijs is bij de bedoelde andere opleidingen veelal sprake van in wet- en regelgeving van het desbetreffende ministerie neergelegde benoembaarheidseisen voor functies binnen de sector die 'ressorteert' onder dat ministerie. Enkele voorbeelden zijn opleidingen in de gezondheidszorg, die in verband met de benoeming in bepaalde functies in de gezondheidszorg (bij voorbeeld arts, verpleegkundige) een bepaalde invulling krijgen die is afgeleid van de benoembaarheidseisen. Iets dergelijks geldt ook voor functies in de justitiële sfeer (bij voorbeeld rechter, advocaat), met dien verstande dat de opleidingsgerelateerde benoembaarheidseisen zijn vastgelegd in wetgeving van het ministerie van Justitie.

Ook zijn er opleidingen waarvan zowel de bekostiging als de inhoudelijke invloed (het laatste in verschillende mate) in handen zijn van dezelfde minister, niet zijnde de minister van OCenW. Het gaat hierbij om 'bedrijfsopleidingen' als bij politie en leger, maar vooral ook om de opleidingen die tot het terrein van de minister van LNV behoren. Aangezien het OCenW-model als genoegzaam bekend mag worden verondersteld, wordt daarop in deze paragraaf niet specifiek ingegaan. Wel komen aspecten daarvan aan de orde in relatie tot de hier te behandelen kenmerken van het agrarisch onderwijs.

4.1 Kenmerken van het agrarisch onderwijs

Zoals gezegd is de situatie wat betreft het agrarisch onderwijs een andere dan die betreffende het overige beroepsonderwijs. Het agrarisch onderwijs valt onder dezelfde wet- en regelgeving als het overig onderwijs, met dien verstande dat de verantwoorde-

lijkheid van de minister van LNV, anders dan bij voorbeeld voor de minister van VWS, tot uitdrukking komt in mede-ondertekening. Bij deze verantwoordelijkheid gaat het om de kwaliteit, de afstemming op de arbeidsmarkt en de landelijke doelmatigheid van het onderwijsaanbod (LNV, 2000e). Daarnaast heeft de minister van LNV een bestelverantwoordelijkheid op grond van zijn verantwoordelijkheid voor het sectorbeleid waarvan het onderwijsbeleid deel uitmaakt. Genoemde bestelverantwoordelijkheid impliceert verantwoordelijkheid voor het voorzieningenniveau en de bereikbaarheid van het initieel landbouwonderwijs, voor de samenhang en samenwerking van het agrarisch onderwijs als geheel met andere delen van het LNV-kennissysteem en met het overige onderwijs, en voor de innovatie van het agrarisch onderwijs in relatie tot het LNV-beleidsterrein.

Belangrijke kenmerken van het agrarisch onderwijs zijn: de samenhang met andere instrumenten (met name voorlichting, onderzoek, kennis) voor het agrarisch beroepsdomein; de identificatie met het agrarisch beroepsdomein; kleinschalig agrarisch onderwijs; de verticale organisatie van het agrarisch onderwijs, althans wat betreft het vmbo en het mao in de aoc's; de doorstroming van het vmbo naar het mao; vernieuwing (verbreding) en instroom; en het agrarisch onderwijs als aantrekkelijke leeromgeving. De raad tekent hierbij aan dat met name samenhang en identificatie met het beroepsdomein kenmerken zijn die ook bij het overige beroepsonderwijs voorkomen. Niettemin hebben deze kenmerken in dit geval een specifieke dimensie.

4.1.1 SAMENHANG VAN BELEIDSINSTRUMENTEN VOOR HET AGRARISCH BEROEPSDOMEIN

De positie van het agrarisch onderwijs is lange tijd bepaald geweest door de wijze waarop de overheid maatregelen heeft genomen naar aanleiding van de grote landbouwcrisis die West-Europa trof aan het einde van de negentiende eeuw. Anders dan andere landen koos Nederland niet voor het sluiten van de grenzen, maar voor een stimuleringsbeleid dat op termijn de concurrentiepositie zou versterken. Het belangrijkste kenmerk hiervan was de ruime ondersteuning voor onderzoek, voorlichting en onderwijs, het eerder genoemde OVO-drieluik. Lange tijd waren de daarmee samenhangende taken verenigd in de persoon van rijksland- en tuinbouwleraren, later rijksconsulenten genoemd. Hieraan kwam pas een eind door de stichting van dagscholen voor land- en tuinbouwonderwijs in de jaren vijftig, omdat de consulenten bij volledige beschikbaarheid voor dagonderwijs geen taken meer konden vervullen in de voorlichting, in proefvelden of bij landbouworganisaties. Niettemin bleven de elementen van het OVO-drieluik lange tijd in samenhang met elkaar de instrumenten voor de overheid voor het instandhouden van de agrarische kennisinfrastructuur. De belangen van de overheid en het agrarische bedrijfsleven liepen min of meer parallel. Dit leidde enerzijds tot een grote onderlinge samenhang en solidariteit, maar anderzijds ook tot een sterke interne gerichtheid waarin niet-traditionele doelgroepen buiten gesloten werden. Door nieuwe ontwikkelingen ten gevolge van maatschappelijke vraagstukken als de milieuproblematiek - leidend tot verbreding van het opleidingspalet -, door de grotere autonomie voor de onderwijsinstellingen en de noodzaak tot een meer marktgerichte en bedrijfsmatige werkwijze, ontstaat langzamerhand een situatie van verminderde samenhang binnen het agrarisch onderwijsbestel. Niettemin is de gerichtheid op het klassieke landbouwdomein nog sterk, waardoor een zekere mate van afzijdigheid ten opzichte van het overige beroepsonderwijs blijft bestaan (Grooters, 1996).

De genoemde eenzijdige gerichtheid betekent evenwel niet dat agrarische onderwijsinstellingen in krachtige interactie staan met de regionale agrarische omgeving. De rol van de aoc's in de regionale kennisnetwerken kan nog worden verstevigd. (Grooters, 1996). Ook de AOC Raad is van mening dat nog veel verbetering wenselijk is. De positie van de aoc's in regionale netwerken en samenwerkingsverbanden moet worden versterkt. De aoc's gooien de luiken open en richten zich naar buiten. De AOC Raad heeft ten behoeve daarvan een aantal ambities geformuleerd. Eén ervan betreft de ontwikkeling van groene kenniscentra met een brede maatschappelijke functie. Erkend wordt dat de aoc's deze ambities nooit kunnen realiseren in 'splendid isolation'. Alleen samen met andere onderwijsinstellingen en strategische partners komen voldoende expertise en middelen beschikbaar. Met name de relatie met het groene bedrijfsleven krijgt hierbij aandacht (Bredewold en Kooijman, 2001).

Voor het hoger agrarisch beroepsonderwijs geldt dat daar wat betreft de rol van de hogescholen in de kennisuitwisseling, ondanks een relatief gunstige situatie in vergelijking met andere onderdelen van het hoger beroepsonderwijs, nog aanzienlijke verbetering en intensivering nodig is (Onderwijsraad en Adviesraad voor het Wetenschaps- en Technologiebeleid, 2001). De Wageningen Universiteit vervult een belangrijke nationale kennisfunctie op het agrarisch onderwijs- en beroepsdomein. Daarnaast heeft de universiteit met haar onderwijs en haar onderzoeksinstituten een relatief sterke internationale oriëntatie.

4.1.2 IDENTIFICATIE MET HET AGRARISCH BEROEPSDOMEIN

In de voorgaande paragraaf is de samenhang met het agrarische domein beschreven. Deze samenhang is afnemend, terwijl de gerichtheid van het agrarisch onderwijs op het traditionele agrarische domein is versterkt. Dit komt onder meer voort uit de sterke identificatie van het agrarisch onderwijs met het landbouwdomein. De eenzijdige gerichtheid hangt samen met de grote bestuurlijke betrokkenheid die boeren, tuinders en hun organisaties bij de diverse kennisorganisaties hebben. De technologieontwikkeling is te weinig gericht geweest op andere belangen en doelstellingen dan die van de primaire landbouw, de boeren en de tuinders (Van der Meer e.a. 1991). De identificatie komt enerzijds voort uit de bestuurlijke betrokkenheid, anderzijds wordt van oudsher de gewenste afstemming tussen het agrarisch beroepsdomein en het agrarisch onderwijs verzorgd door deskundigen op landbouwkundig gebied (Smeets, 1995). Deze bestuurlijke betrokkenheid blijkt ook uit de bestuurssamenstelling van een aoc waarvan de directeur zegt: "Het bestuur van het betreffende AOC (twintig personen) is een goede afspiegeling van de landbouwsector in brede zin. Sommigen vinden wel dat het eigenlijk gaat om de primaire sector. De periferieopleidingen worden door deze vertegenwoordigers neergezet als 'dieren aaien'." (Van Wieringen e.a., 1999, p. 32). Gesteld kan worden dat de cultuur binnen het landbouwinnovatiesysteem sterk gericht is op de belangen van de primaire landbouw. "De grote homogeniteit en de sterke vertrouwensrelatie tussen boeren en ambtenaren die daarmee samenhangen zijn enerzijds een belangrijke factor voor het goed functioneren van het kennissysteem voor de primaire landbouw maar vormen anderzijds in veel opzichten een belemmering voor participatie van anderen die die cultuur niet delen en andere belangen vertegenwoordigen." (Van der Meer, e.a. 1991, p. 59). Enerzijds is er sprake van solidariteit en saamhorigheid waardoor onder andere een kennisinfrastructuur tot stand kon komen; anderzijds is sprake van een sterke interne gerichtheid waarin niet-traditionele doelgroepen buitengesloten werden en waarin

een sterk geloof in eigen kunnen overheerste (Grooters, 1996). Blijkens de door de AOC Raad uitgesproken ambities is deze gerichtheid nog steeds actueel: "Verder in de ketens; De nadruk ligt nu nog vooral op productie en bewerking, de opleidingen moeten dichterbij de consument zien te komen." (Bredewold en Kooijman, 2001, p. 11).

Een neveneffect van de identificatie met het traditionele bedrijf en de door landbouwdeskundigen verzorgde gewenste afstemming tussen het agrarisch beroepsdomein en het agrarisch onderwijs alsmede de sterke vertrouwensrelatie tussen boeren en ambtenaren is dat scholen korte lijnen ervaren met het ministerie. Een eenduidige bekostigingsstructuur door LNV en de ervaren korte lijnen met het ministerie maken dat de gerichtheid op en betrokkenheid van scholen bij het ministerie van oudsher groot is, al lijken de banden langzamerhand te verzwakken door de vergrote autonomie van scholen en het opkomen van nieuwe partners in het stelsel. Het optredende substitutie-effect als gevolg van nieuwe partners in het stelsel maakt dat de roep naar het 'oude vertrouwde' ministerie groter wordt.

4.1.3 KLEINSCHALIG AGRARISCH ONDERWIJS ; OMVANG EN ORGANISATIE

De sectorale organisatie van het agrarisch onderwijs komt op dit moment tot uitdrukking in het bestaan van 12 aoc's, twee Innovatie- en Praktijkcentra op 10 locaties¹⁰ vijf agrarische hogescholen waaronder één agrarische lerarenopleiding en één universiteit. Er wordt ook in door OCenW bekostigde instellingen voor voortgezet onderwijs agrarisch onderwijs gegeven dat door LNV wordt bekostigd. Het gaat hier om agrarische vmbo-afdelingen in 43 scholengemeenschappen, een agrarische component in één roc (Raalte) en een 'groene' faculteit binnen een 'OCenW'- hogeschool (Delft).

Voordelen van de sectorale organisatie zijn de kleinschaligheid en (mede daardoor) de korte lijnen binnen de instellingen. In het agrarische vmbo is – anders dan in het overige vmbo, waar sprake is van een daling van de instroom - het aantal deelnemers ten opzichte van 1995 met circa 20% toegenomen. Ondanks dit succes is ook in die onderwijsvorm sprake van kleinschaligheid, gelet ook op het aantal opleidingen en het aantal vestigingsplaatsen. In het mao is de kleinschaligheid onveranderd door de stabilisering van de instroom.¹¹ Hierbij moet wel opgemerkt worden dat zich een daling heeft voorgedaan van het aantal leerlingen in de opleidingen voor de bedrijven in de sfeer van de primaire productie. Dit wordt vooral toegeschreven aan de drastische afname van het aantal zelfstandige bedrijven. Dit heeft vooral gevolgen voor de behoefte aan middenkaderfuncties. Binnen het mao is deze daling gecompenseerd door nieuwe opleidingen en groei van die opleidingen die zich niet direct richten op de primaire productie. De verhouding van studentenaantallen in de opleidingen voor de primaire productie en de overige opleidingen is in het afgelopen decennium gewijzigd van 80%:20% naar 20%:80% (LNV, 2000e). De groene afdelingen binnen scholengemeenschappen variëren sterk in grootte (van 11 tot 153 leerlingen, totaal in klas drie en vier). In het hoger en wetenschappelijk agrarisch onderwijs nemen de studentenaantallen de laatste jaren af, hetgeen weliswaar de kleinschaligheid bevordert, maar ook hier leidt dit tot een verbreding van

10 *Hier zijn bijzondere expertise en veelal duurdere leer- en hulpmiddelen geconcentreerd, in hoofdzaak ten behoeve van het mao. Echter ook andere agrarische onderwijsinstellingen maken van de diensten van deze centra gebruik.*

11 *Zie ook voetnoot 3 en paragraaf 4.1.5.*

het domein van agro-productie naar dat van de groene ruimte. Overigens lijkt nergens anders de instellingskleinschaligheid meer gepaard te gaan met een zeer aanzienlijke bestuursgrootschaligheid.

4.1.4 DE VERTICALE ORGANISATIE VAN HET AGRARISCH ONDERWIJS

Geconstateerd kan worden dat met de verticale opbouw binnen de aoc's in beginsel een belangrijke conditie is gerealiseerd om te werken aan verticale doorstroom. Vmbo, mbo en cursusonderwijs zitten in één instituut en vormen samen een verticale structuur die gericht is op doorstroom binnen de beroepskolom. De doorstroom uit het agrarisch vmbo naar het mbo is relatief hoog. Leerlingen gaan niet alleen naar het mbo-opleidingen betreffende voeding, natuur en milieu, maar ook en vooral naar niet-groen mbo (Bredewold & Kooijman, 2001). Volgens de Inspectie LOK gaat er een positief effect op de interne verticale doorstroom uit van de situatie waarin het agrarisch vmbo en mbo gezamenlijk op één locatie zijn gevestigd. De doorstroom bedraagt gemiddeld 50% (met overigens forse uitschieters naar boven en beneden). Op basis van kwantitatieve gegevens wordt in het algemeen een positief oordeel uitgesproken over de doorstroom van het agrarisch vmbo naar het mbo; van een goede inhoudelijke aansluiting met het vervolgonderwijs is volgens de inspectie LOK in het algemeen nog te weinig sprake. Het gaat daarbij om tekorten wat betreft de programmatische aansluiting, de pedagogische aansluiting, de doorlopende begeleidingsstructuur en de organisatorische aspecten. (Inspectie Landbouwonderwijs en Kennisprogramma's, 2001).

In het kader van de discussie over verbetering van de aansluiting van het onderwijs op de arbeidsmarkt heeft onlangs de commissie doorstroomagenda beroepsonderwijs (commissie Boekhoud) voorstellen gedaan over het verbeteren van het intern rendement binnen het beroepsonderwijs in het algemeen en het verhogen van de doorstroom binnen de beroepsopleidingenkolom (Commissie Doorstroomagenda Beroepsonderwijs, 2001). De commissie koos als uitgangspunt het centraal stellen van de loopbaan van deelnemers. Eén van de aspecten in het kader van een integrale benadering betreft het realiseren van meer of minder geïntegreerde longitudinale leerwegen binnen de beroepsopleidingenkolom, waarvoor samenwerking tussen scholen een voorwaarde is. De huidige doorstroom van vmbo naar mbo 1+2 bedraagt 26% en naar mbo 3+4 56%. De interne doorstroom binnen het mbo (van mbo 1+2 naar mbo 3+4) bedraagt 23%. De doorstroom van gediplomeerden van de beroepsopleidende leerweg in het mbo 3+4 naar het hbo bedraagt weliswaar 37%, maar ten opzichte van de totale uitstroom mbo 3+4 bedraagt deze slechts 18%. Deze doorstroomcijfers moeten worden gerelativeerd in verband met de hoge percentages studenten die ongediplomeerd de onderscheiden opleidingen, met uitzondering van het vmbo, verlaten.

Uit de *Begroting 2002* van de minister van OCenW blijkt dat de verbetering van de doorstroom in de beroepskolom inzet is van het beleid. Dat betekent dat er onder andere zal worden geïnvesteerd de vorming en intensivering van regionale netwerkrelaties mbo-hbo en de ontwikkeling van geïntegreerde longitudinale leerwegen mbo-hbo, eventueel in samenwerking met het bedrijfsleven (OCenW, 2001b).

4.1.5 VERNIEUWING (VERBREDING) EN INSTROOM

In het agrarisch onderwijs zijn in de verschillende onderwijstypen onderwijsvernieuwingen doorgevoerd respectievelijk in uitvoering. Een belangrijke inhoudelijke vernieuwing betreft de verbreding van het aanbod naar onderdelen van het onderwijsdomein die verder afstaan van de oorspronkelijke kern, het landbouwonderwijs. Belangrijke drijfveer daarbij is in te spelen op de nieuwe eisen die het agrarisch beroepsdomein stelt. Het is in verband daarmee de vraag in hoeverre deze vernieuwingen hebben geleid tot een toename van het aantal deelnemers. Sinds 1995 is alleen in het agrarisch vmbo sprake van een stijging van het aantal onderwijsvragers (LNV, 2000f). In het mao is de onderwijsvraag bij de BOL al jaren stabiel. Bij de BBL lijkt, na een forse terugval in 1996 en 1997, de onderwijsvraag zich te stabiliseren op het niveau van 1995. In het agrarisch hbo en aan de Wageningen Universiteit is sprake van een constante terugloop. Bij de laatste gaat het om een vermindering ten opzichte van 1995 van circa 16% (van 4428 studenten in 1995/1996 naar 3700 in 2000/2001).

4.1.6 AGRARISCH ONDERWIJS ALS AANTREKKELIJKE LEEROMGEVING

In de beleidsbrief *Groen onderwijs 2010* wordt op grond van voorgaande cijfers geconstateerd dat met name het agrarisch vmbo laat zien dat de groene leeromgeving een aantrekkelijke leeromgeving is. Vooral de kleinschaligheid draagt hier aan bij (zie ook paragraaf 2.2.1 en 4.1.3). Volgens de Inspectie LOK is de leerlingenzorg en –begeleiding een sterk punt bij alle scholen voor agrarisch vmbo. “Er is vaak een goed functionerend systeem van signalering en diagnose en een duidelijke hulpstructuur waarbij externe deskundigheid wordt ingeschakeld als dat nodig is.” (LNV, 2001, p. 5). Daarnaast voelen bijna alle leerlingen zich thuis op de agrarische vmbo-school en biedt de school een veilige leeromgeving. De kleinschaligheid en de intensieve leerlingenzorg zijn voor ouders redenen om hun kind naar het aoc te laten gaan (Smit e.a., 1999, LNV, 2001). Daarnaast hebben de opleidingen in de periferie van agrarisch beroepsdomein (bloemschikken, dierenverzorging, enzovoort) een grote aantrekkingskracht. Deze opleidingen houden de opleidingen in de klassieke deel van het agrarisch onderwijsdomein draaiende. Aoc's spelen goed in op de veranderende vraag vanuit de leerlingenmarkt en leveren maatwerk voor specifieke doelgroepen (Bredewold en Kooijman, 2001). Dit is een van de verklaringen van de groei in het agrarisch vmbo: er is een goede aansluiting bij de motivatie en interesses van leerlingen (Smit e.a., 1999).

4.2 Conclusie

In dit hoofdstuk is ingegaan op een aantal kenmerken van het agrarisch onderwijs waarin dit type onderwijs zich in meer of mindere mate van ander beroepsonderwijs onderscheidt. Hoewel een aantal kenmerken positief door de raad wordt gewaardeerd, is de vraag aan de orde in hoeverre deze voldoende worden benut en in hoeverre ze (nog) onderscheidend zijn in het licht van de ontwikkelingen in het overig beroepsonderwijs(beleid). Uit de beleidsontwikkeling ten aanzien van het overige beroepsonderwijs kan worden afgeleid dat intensief wordt ingezet op het bevorderen van de

doorstroom binnen de beroepsopleidingskolom. Ook hier wordt er naar gestreefd om de schotten te doorbreken en te komen tot een verticale beroepsonderwijskolom, waardoor het hier besproken kenmerk van het agrarisch onderwijs volgens de raad aan exclusiviteit inboet.

Het specifieke van het agrarisch onderwijs ten opzichte van het overige beroepsonderwijs is volgens de raad de verticale beroepsonderwijskolom en de kleinschaligheid. De specificiteit vermindert aangezien ook in het overig beroepsonderwijs de verticaliteit aandacht krijgt. De korte lijnen met het ministerie van LNV en de eenduidige bekostigingsstructuur zijn volgens de raad weliswaar specifiek en worden in het agrarisch onderwijs zeer gewaardeerd, maar ze zijn niet van specifiek belang voor de beantwoording van de adviesvraag.

5 Conditie en afwegingen met betrekking tot inhoudelijke aansturing door LNV

In dit hoofdstuk wordt aan de hand van het voorgaande een analyse en afweging gemaakt ten aanzien van de adviesvraag. Na een korte terugblik op het voorgaande geeft de raad in paragraaf 5.2 zijn aanbevelingen ten aanzien van de versterking van de inhoudelijke sturing van het agrarisch onderwijs en wordt de adviesvraag beantwoord.

5.1 Korte terugblik

In dit advies is in hoofdstuk twee door de raad geconstateerd dat het agrarisch domein inmiddels een aanzienlijke verbreding heeft ondergaan. Daardoor is het agrarisch beroepsdomein steeds meer verweven geraakt met andere beroepsdomeinen. Voor het agrarisch onderwijs betekent dit een positionering in bredere en nieuwe netwerken en samenwerking met bedrijven en onderwijsinstellingen van andere domeinen (Nieuwenhuis, e.a., 1998). Door deze ontwikkeling is de positie van de minister van LNV en die van de onderwijsinstellingen in een ander daglicht komen te staan. Het aandachtsgebied van de minister van LNV heeft vele raakvlakken en overlap met de terreinen waarop andere actoren, waaronder ministers, actief zijn.

In hoofdstuk drie is geconstateerd dat de minister van LNV in de laatste jaren weinig gebruik heeft gemaakt van zijn mogelijkheden om het agrarisch onderwijs inhoudelijk te beïnvloeden. Mogelijk hangt dit samen met de dereguleringsmaatregelen van het rijk, de toegenomen formele autonomie van de instellingen en de beperking die voortkomt uit het onderbrengen van zowel de inhoudelijke als de institutionele verantwoordelijkheid onder één ministerie.

Hoofdstuk vier maakt duidelijk dat het agrarisch onderwijsstelsel onmiskenbaar waardevolle kenmerken heeft die optimaal zouden moeten worden benut. Eén daarvan is de verticale beroepsonderwijskolom. Geconstateerd is dat de beleidsinzet van de minister van OCenW erop is gericht om de schotten in de beroepsonderwijskolom te doorbreken, waardoor de verticale beroepsonderwijskolom van het agrarisch onderwijs aan exclusiviteit inboet.

5.2 Concluderende opmerkingen

De raad concludeert op basis van het voorgaande dat LNV in toenemende mate het beleid van OCenW volgt en in feite minder toegevoegde waarde biedt dan voorheen. Toen was het beleid van LNV te kenschetsen als trendsetkend, bijvoorbeeld met het beleid waarbij de verticale beroepsonderwijskolom in de aoc's institutioneel werd vormgegeven en met de invoering van de kwalificatiestructuur in 1992.¹²

Naast de opname van de kwalificatiestructuur in wet- en regelgeving (WEB) heeft de minister van OCenW tevens het beleid ten aanzien van de verticale beroepsonderwijskolom omarmd.¹³ De laatste jaren is het LNV-beleid meer en meer te kenschetsen als trendvolgend.

Het beleid van OCenW kenmerkt zich voor wat betreft de inhoudelijke aansturing door voorwaarden te stellen ten aanzien van de kwaliteitszorg door de instellingen. Ruimte creëren voor instellingen zodat zij zelf inhoud kunnen geven aan de functie van onderwijs en verantwoording hierover afleggen aan de overheid en de samenleving is het kenmerk van het vigerende sturingsbeleid.¹⁴

Het ministerie van LNV treedt, net als OCenW voor het overige beroepsonderwijs, op als bekostiger van het agrarisch onderwijs. De minister van LNV is gebonden aan de onderwijswetgeving en de grondwettelijke bepalingen voor wat betreft zijn inhoudelijke bemoeienis. Daarnaast is de vigerende beleidstrend ten aanzien van deregulering en marktwerking in het onderwijs van invloed op zijn sturingsmogelijkheden.¹⁵

De raad constateert dat het agrarische beroepenveld zich steeds verder heeft verbreed en dat er als gevolg van de verbreding van het opleidingspakket een verminderde samenhang is ontstaan in het agrarische onderwijsbestel. Er zijn meer grensoverschrijdende contacten met het niet-agrarisch onderwijs nodig en mogelijk. Ter illustratie worden genoemd de uiteenlopende branches waarvoor Aequor verantwoordelijk is wat betreft het opstellen en onderhouden van de kwalificatiestructuur voor de daarop betrekking hebbende opleidingen. Dit zijn de bloemenbranche, diervverzorging, groene ruimte, plantenteelt, veehouderij en voedselindustrie.¹⁶ Ondanks deze verbreding is er van oudsher een sterke gerichtheid op het klassieke landbouwdomein. Het agrarisch beroeps-onderwijs is bovendien ten opzichte van het overige beroepsonderwijs enigszins in een isolement gekomen terwijl de overlap juist om afstemming vraagt. Daarnaast heeft het overige beroepsonderwijs 'groene' elementen in zijn opleidingen opgenomen, zoals milieu en inrichting van het landelijk gebied. Ondanks de inhoudelijke overlap in de

12 De kwalificatiestructuur werd in het mao ingevoerd nog voordat van wetgeving sprake was.

13 Zie ook *regeling impuls beroepsonderwijs 2000 en 2001*. Uitleg nr. 19 2000 en Uitleg nr. 18 2001 en OCenW, 2001a.

14 Zie ook: OCenW, 2000.

15 In het eerste kabinet Lubbers (1982-1986) worden de zogenaamde 'zes grote operaties' in gang gezet die moeten leiden tot een minder regulerende overheid, wat onder meer gerealiseerd moet worden via decentralisatie, verzelfstandiging en privatisering. Onder de Paarse kabinetten heeft dit een vervolg gekregen met de operatie 'Marktwerking, deregulering en wetgevingskwaliteit' (MDW-operatie). De verdere verschuiving van overheid naar markt is daarbij centraal aandachtspunt. Zie ook: Onderwijsraad (2001b).

16 Alleen al de sector 'voedselindustrie' kenmerkt zich door een groot scala aan bedrijven, die zowel qua grootte/omzet als qua eindproduct een grote verscheidenheid te zien geeft. Deze verscheidenheid wordt nog eens bevestigd door het grote aantal (circa 30) CAO's binnen deze sector (www.lobas.nl/voedingsindustrie, 10-10-2001).

perifere gebieden en samenwerking met bijvoorbeeld het Landelijk Orgaan voor Beroepsonderwijs Horeca, Toerisme en Voeding, staat het agrarisch onderwijs toch redelijk geïsoleerd ten opzichte van het overige beroepsonderwijs.¹⁷

In termen van *schering en inslag*¹⁸ (Stuurgroep Biesheuvel, 1992) stelt de raad dat het 'inslagbeleid', in combinatie met 'scheringsbeleid' ondergebracht bij één ministerie, niet heeft gezorgd voor effectieve beïnvloeding van het agrarisch onderwijs door de minister van LNV. Bovendien kan verondersteld worden dat gegeven de ontwikkelingen op het gebied van beleidsformulering door de overheid en de verdere invoering van een markt-coördinerende rol door de overheid, de onderwijsinhoudelijke aansturing voor het beroepsonderwijs in directe zin zal afnemen.

5.3 Versterking van de inhoudelijke sturing; aanbevelingen ten aanzien van de adviesvraag

In deze paragraaf wordt op basis van het voorgaande een aantal aanbevelingen ten aanzien van de adviesvragen geformuleerd:

- *Hoe kan de afstemming tussen ontwikkelingen in het agrarisch beroepsdomein en de onderwijsinhouden in het agrarisch onderwijs worden geoptimaliseerd?*
- *Welke verantwoordelijkheden en rollen van de betrokken actoren passen daarbij?*

De minister van LNV verkeert in een samenwerkingsrelatie met de minister van OCenW als het gaat om het agrarisch onderwijs. Deze samenwerkingsrelatie is aan verandering onderhevig. In het voorgaande is geconstateerd dat de rol van LNV van voorloper gaandeweg is gewijzigd in die van trendvolger. Het agrarisch onderwijs heeft aan specificiteit ingeboet. Daarvoor in de plaats is een bredere oriëntatie gekomen omdat het agrarisch beroepsdomein zich inhoudelijk verbreed heeft en omdat het overige beroepsonderwijs aan 'agrarische' inhouden aandacht besteedt en graag leerlingen en studenten vanuit agrarisch onderwijs opneemt. Het agrarisch beroepsdomein en het agrarisch onderwijs gaan zoveel betrekkingen aan met andere beroeps- en onderwijsdomeinen dat de grenzen minder scherp te trekken zijn. Dat betekent dat een nieuwe systeemdefinitie nodig is. Deze zal ongetwijfeld meer elementen omvatten van wat nu niet-landbouw en niet-agrarisch onderwijs is dan de huidige.

Onderdeel van deze herdefiniëring is naar de opvatting van de raad een duidelijker onderscheid tussen de rollen die de minister van LNV vervult ten opzichte van het agrarisch onderwijs: hij is aan de ene kant de vertegenwoordiger van de afnemers, de vragers en derhalve verantwoordelijk voor de inhoudelijke aspecten van het agrarisch onderwijs en aan de andere kant is hij degene die verantwoordelijk is voor de voorzieningenkant wat betreft kennisvoorzieningen en opleidingsaanbod.

17 In de recreatiesector kan grofweg onderscheid gemaakt worden in het 'omgaan met gasten' en 'groen en techniek'. Vanuit deze optiek houden twee landelijke organen zich bezig met het beroepsonderwijs in deze sector: Aequor en het Landelijk Orgaan voor Beroepsonderwijs Horeca, Toerisme en Voeding (LOB HTV).

18 Zie paragraaf 3.1.

Uitgaande van een betere en helderder scheiding van die twee rollen doen zich hier wat de uitwerking betreft twee mogelijkheden voor: een interne scheiding binnen het ministerie van LNV zelf of een externe scheiding waarbij de onderwijsverantwoordelijkheid wordt overgedragen aan de minister van OCW en waarbij de minister van LNV zich concentreert op zijn verantwoordelijkheid als vakminister. Daarbij gaat het met name om de vraag welke aanpassingen nodig zijn, wil de sturing op de inhoud van het agrarisch onderwijs in de pas lopen met de herdefiniëring ervan.

De raad gaat eerst in op de interne scheiding van de twee rollen. Zoals geconstateerd, is het vigerende inslagbeleid van LNV wezenlijk anders vormgegeven dan bijvoorbeeld door de minister van Justitie of de minister van VWS (zie hoofdstuk vier). De invloed op het onderwijs wordt daar vormgegeven door het in wet- en regelgeving vastleggen van beroepsvereisten. Interne scheiding zou betekenen dat in de structuur en in de instrumentaties van het ministerie een duidelijke tweedeling wordt aangebracht. Een dergelijke tweedeling zou voor de betrokkenen meer duidelijk kunnen maken vanuit welke rol de minister in een bepaalde omstandigheid opereert. Deze structuur kan bijvoorbeeld tot uitdrukking komen in twee departementale eenheden. Ook de instrumentaties kunnen in het licht van deze tweedeling worden uitgewerkt.

De raad denkt dan met name aan instrumentaties die nodig zijn om, mede vanuit zijn beleidsvisie op de ontwikkeling van het agrarisch beroepsdomein, de regie te voeren over het proces waarbij de koers van dat domein wordt vertaald in onderwijstermen. De minister kan zijn bestaande beïnvloedingsmogelijkheden beter gebruiken, op dezelfde manier en in dezelfde mate als elke andere vakminister die in een bepaald deel van het beroepsonderwijs een aan zijn beleidsterrein gebonden belang heeft. Deze bemoeienis is bij voorbeeld zichtbaar bij de minister van VWS als het gaat om gezondheidszorgopleidingen en de minister van Justitie als het gaat om juridische opleidingen. Daar horen verschillende zaken bij zoals een informatievoorziening gericht op het aangeven van de onderwijsaspecten van de agrarische ontwikkeling; een consultatieprocedure met veldbetrokkenen onder voorzitterschap van de minister en een overleg met sociale partners uit de agrarische en niet-agrarische sector ten behoeve van de afstemming tussen de agrarische sector en agrarische eindtermen respectievelijk kwalificaties. Ook kan worden gedacht aan een direct of indirect met het ministerie verbonden ontwikkelingseenheid die een belangrijke aanjaagfunctie heeft, gericht op het dichter bijeenbrengen van de ontwikkelingen in het agrarische beroepsdomein en het agrarisch onderwijs.

Uitgaande van de rollenscheiding met daarbij behorende structuur en instrumentaties kan de minister zich wellicht ook beter positioneren waar het gaat om zaken die niet behoren tot de inhoudelijke aspecten van het agrarisch beroepsonderwijs (die behoren tot de competentie van de eerste organisatie-eenheid), maar tot de aanbodkant van kennis en opleidingen in het agrarisch domein. De minister van LNV heeft de verantwoordelijkheid om aan te geven wat alle onderwijs-, (bedrijfs)opleidings- en kenniselementen zijn van de agrarische ontwikkeling. Overdracht van de verantwoordelijkheid voor het aanbod van agrarisch onderwijs naar een afzonderlijke organisatorische eenheid geeft de minister van LNV in beginsel de ruimte om zich duidelijker te positioneren waar het gaat om de verheldering en aanscherping (*articulatie*) van de agrarische beroepsonderwijsvereisten en waar het gaat om de (bedrijfs)opleidingen en kennis ten behoeve van het agrarisch beroepsdomein. De onderdelen van het agrarisch onderwijs die betrekking hebben op agrarische kennisoverdracht en bedrijfsopleidingen kunnen onder de competentie van de

tweede organisatorische eenheid vallen en dat zou een versterking kunnen betekenen van de aanwezigheid van het ministerie van LNV op het terrein van het sectorale agrarisch opleidings- en kennisbeleid.

Hoewel de raad wel bepaalde voordelen ziet in een interne scheiding boven de vigerende situatie bij LNV is hij van oordeel dat een externe scheiding de voorkeur verdient. De voordelen zijn de volgende:

- 1 Een bestuurlijk voordeel.
 - a Dit biedt een grotere mate van duidelijkheid. Het interne model heeft toch het nadeel dat in voorkomende gevallen een rolvermenging niet is uitgesloten.
 - b De rol van de minister van LNV gemodelleerd kan worden naar die van andere vergelijkbare vakministers.
- 2 Een inhoudelijk voordeel.

De afstemming van het agrarisch en niet-agrarisch onderwijs, die zich meer en meer aan elkaar wagen, is beter gegarandeerd in het kader van een externe scheiding richting OCenW. Een dergelijke afstemming kan ten goede komen aan zowel het agrarisch beroepsonderwijs als aan het niet-agrarisch beroepsonderwijs. Een dergelijke bevruchting over en weer zal beter te realiseren zijn vanuit het ministerie van OCenW.

De raad zal bij de uitwerking van het model van de externe rollenscheiding aangeven dat er binnen het OCenW-terrein en binnen het ministerie van OCenW zodanige ontwikkelingen zijn dat van een mogelijk verlies aan verworvenheden van het agrarisch onderwijs, zoals enige tijd geleden wellicht nog gevreesd kon worden, minder en minder sprake is omdat ook binnen dit terrein en binnen OCenW ontwikkelingen gaande zijn die dergelijke bezwaren ondervangen.

De sturingsvraag wordt in de discussie nogal eens versimpeld tot de vraag alsof het enkel zou gaan om het al dan niet onderbrengen van het agrarisch onderwijs bij OCenW. Een dergelijke vraagstelling ontkent de geschiedenis van het agrarisch onderwijs, de ontwikkelingen in het agrarisch beleidsinstrumentarium, de kenmerken van leerlingen en studenten in het agrarisch onderwijs en de specifieke infrastructuur voor het agrarisch onderwijs. Een dergelijke vraagstelling doet bovenal geen recht aan de vragen waar het eigenlijk om gaat en die door de raad naar aanleiding van de adviesaanvraag zijn geformuleerd, met andere woorden: wat zijn de optimale ontwikkelingscondities voor het agrarisch onderwijs en hoe kunnen de minister van LNV en anderen bijdragen aan de verdere optimalisering van deze condities?

De raad is van mening dat verplaatsing van de verantwoordelijkheid voor de bekostiging van het agrarisch onderwijs van LNV naar OCenW betere omstandigheden schept voor de ontwikkeling van het agrarisch onderwijs. De raad wil de verworvenheden van het agrarisch onderwijs behouden hetgeen implicaties heeft voor de keuzen die de minister van OCenW maakt. Deze kan een dergelijke overdracht benutten om de thans bestaande horizontaal gesegmenteerde onderwijssoorten en de daaraan gerelateerde organisatie binnen het ministerie te verrijken met een verticale dimensie. De raad merkt hierover op dat in het algemeen de bestaande organisatie-structuur niet direct bevorderend werkt op het tot stand brengen van de verticale beroepsonderwijskolom, ook als de beleidsinzet is geconcentreerd op samenwerking in plaats van formele organisatorische bundeling. Voor

de lange termijn zou onderzocht kunnen worden of mogelijk ook de bestaande wetgeving belemmeringen opwerpt. Hij gaat er voorshands van uit dat dit thans niet het geval is. De raad benadrukt dat de overdracht van het agrarisch onderwijs nóg een aanleiding is om aan het voorgaande aandacht te besteden.

De raad ziet voor de minister van LNV de volgende groepen van taken die bij een eventuele overdracht aanscherping en aanzienlijke versterking behoeven:

- 1 Het ontkoppelen van de algemene beleidsverantwoordelijkheid en de verantwoordelijkheid van vakminister komt de laatste verantwoordelijkheid ten goede. De minister van LNV kan zich dan concentreren op zijn positie als vakminister. De belangrijkste taak wordt de regie te voeren over het proces waarbij de koers van het agrarisch beroepsdomein wordt vertaald in onderwijsstermen. Het is duidelijk dat de minister van LNV hierbij een aantal instrumenten nodig zal hebben. De raad denkt hierbij met name aan:
 - a Een informatievoorziening gericht op educatieve facetten van de agrarische ontwikkelingen;
 - b Een consultatieprocedure met veldbetrokkenen onder voorzitterschap van de minister;
 - c Een permanent agrarisch onderwijs-, (bedrijfs)opleidings- en kennisplatform waarin alle componenten van onderwijs, opleiding en kennis op elkaar worden betrokken. Een dergelijk platform zal een redelijke ondersteuning behoeven;
 - d Een geïnstitutionaliseerd overleg onder voorzitterschap van de minister met de organisaties van onderwijsinstellingen (zoals HBO-raad e.d.) en school-/instellingsbesturen;
 - e Een vast overleg onder voorzitterschap van de minister met sociale partners uit de agrarische en niet-agrarische sector ten behoeve van de afstemming tussen enerzijds het agrarisch beroepsdomein en anderzijds agrarische onderwijsinhouden, eindtermen respectievelijk kwalificaties in agrarische en niet-agrarische scholen.

Daarnaast kan de minister van LNV, zoals hiervoor al is aangegeven, bestaande beïnvloedingsmogelijkheden op dezelfde manier en in dezelfde mate als elke andere vakminister die in een bepaald deel van het beroepsonderwijs een aan zijn/haar beleidsterrein gebonden belang heeft, beter benutten. Ook voor LNV kan worden gedacht aan de realisatie van een certificerings-/ vergunningenstelsel op basis van kwaliteitseisen, te stellen aan bepaalde beroepsbeoefenaars, aan bepaalde producten of aan bepaalde (onderdelen van) productieprocessen. Agrarisch beroepsonderwijs kan daaraan zijn eindtermen ontleen. Dit vergt een nadere doordenking en uitwerking voor het agrarisch beroepsdomein.

- 2 Gezien de geschiedenis van het agrarisch onderwijs kan de genoemde algemene rol van een vakminister een specifieke invulling krijgen als het gaat om de rol van de minister van LNV ten aanzien van het agrarisch onderwijs. De bestaande articulatiestructuur van het agrarisch onderwijs kan in grote lijnen gehandhaafd blijven en op onderdelen worden versterkt door een betere uitlijning van de inbreng in het formuleren van specifieke vereisten voor agrarische beroepen, producten of processen waarvoor een opleiding met een bepaalde inhoud en op een bepaald niveau vereist is (zie ook punt 1).

- 3 De ontwikkelingsfunctie die de minister van LNV nu vervult ten aanzien van het agrarisch onderwijs zou moeten worden uitgebreid. Het is hier dat de minister problemen ervaart: de aanpassingen gaan te langzaam en niet ver genoeg. Het zou bijvoorbeeld gestalte kunnen krijgen in respectievelijk in nauwe relatie met een direct of indirect met het ministerie van LNV verbonden ontwikkelingseenheid die een belangrijke aanjaagfunctie heeft, gericht op het dichter bijeenbrengen van de ontwikkelingen in het agrarische beroepsdomein en het agrarisch onderwijs. Een projectmatige, programmatische en ondersteunende bekostiging door de minister van LNV kan hierbij behulpzaam zijn. Bovendien zouden bestaande hoogwaardige kennis(ontwikkel)-instituten onder de verantwoordelijkheid van de minister van LNV kunnen blijven.

- 4 De minister van LNV heeft de verantwoordelijkheid om aan te geven wat alle onderwijs-, (bedrijfs)opleidings- en kenniselementen zijn van de agrarische ontwikkeling. Verplaatsing van het onderwijsdeel naar de verantwoordelijkheid van de minister van OCenW geeft de minister van LNV de ruimte om een voorzieningenstructuur voor (bedrijfs)opleiding en kennis ten behoeve van het agrarisch beroepsdomein beter aan te sturen. De onderdelen van het agrarisch onderwijs die men zou kunnen aanduiden met agrarische kennisoverdracht en bedrijfsopleidingen kunnen onder de competentie van de minister van LNV blijven ressorteren. Deze soort opleidingen zou zelfs versterking kunnen krijgen in het kader van het agrarisch opleidings- en kennisbeleid. In de begroting van LNV kan aangegeven worden welke middelen beschikbaar zijn voor de (extra) inzet van de infrastructuur voor kennis en opleidingen (zoals voorlichting en nascholing, IPC's) om een innovatieslag te realiseren in het agrarisch beroepsdomein.

De onderwijsvoorzieningenstructuur zoals die in het agrarisch onderwijs bestaat, heeft onmiskenbare voordelen en potenties. De instandhouding ervan na onderbrenging bij OCenW hangt mede af van mate waarin recht wordt gedaan aan de volgende uitgangspunten, die de structuur en de werking van het onderwijsbeleid respectievelijk van het ministerie van OCenW betreffen:

- 1 De minister van OCenW versterkt de reeds geldende tendens om ruimte te maken voor een structuur gericht op een verticale beroepsonderwijskolom aanvullend op de horizontale structuur die nu voorop staat.
- 2 De minister van OCenW benadert monosectorale instellingen ruimhartiger.
- 3 De minister van OCenW versterkt de reeds aanwezige tendens om verscheidenheid en variëteit in besturingsvormen ten aanzien van de verschillende onderdelen van het beroepsonderwijs te verdisconteren. De neiging van het ministerie van OCenW om, zoals elke grote overheidsorganisatie, te denken en te handelen in termen van uniformiteit en harmonisatie, kan wellicht worden omgebogen naar het verschaffen van ruimte voor differentiatie. Voor het agrarisch onderwijs kunnen andere arrangementen relevant zijn dan voor andere beroepssectoren. Er is geen reden om één model aan alle beroepssectoren op te leggen.
- 4 De minister van OCenW handelt ten aanzien van het agrarisch onderwijs in overeenstemming met de minister van LNV.

De raad merkt ter afsluiting op dat zijn voorstellen een intensivering van de communicatie tussen de betrokken bewindslieden en hun ministeries zullen vergen.

Literatuur

- Asseldonk van, T. (2000),
Massa-individualisering, maatwerk zonder meerkosten. Deventer: Samson.
- Bieleman, J. (1992),
Geschiedenis van de landbouw in Nederland 1500-1950. Meppel: Boom.
- Bredewold, W. & M. Kooijman (2001),
Bloeiend onderwijs op krachtige AOC's. Ede: AOC Raad.
- Beer, P.T. de (2001),
Over werken in de postindustriële samenleving. Den Haag: SCP.
- Commissie Doorstroomagenda Beroepsonderwijs (2001),
Doorstroomagenda beroepsonderwijs. Rotterdam.
- Geerligts, J.W.G & L.F.M. Nieuwenhuis (2000),
Perspectief op 'leren in de kennissamenleving'. Wageningen: Stoas Onderzoek Wageningen.
- Geerligts, J.W.G & L.F.M. Nieuwenhuis (2001),
Sturing en stimulering van groen onderwijs. Wageningen: Stoas Onderzoek Wageningen.
- Grooters, J.W. (1996),
Agrarisch onderwijs, naar nieuwe verhoudingen binnen de agrarische kennis-
infrastructuur. In M. van Dyck, B.W.M. Hövels, W.J. Nijhof & A.M.L. van Wieringen
(red.), *Kennis van beroepsonderwijs en volwasseneneducatie, Jaarboek 1995 van
het Max Goote kenniscentrum voor beroepsonderwijs en volwasseneneducatie*.
Max Goote Kenniscentrum voor Beroepsonderwijs en Volwasseneneducatie.
Den Haag: Vuga.
- Leune, J.M.G (1995),
Het gaat niet slecht, maar het kan beter. In: J. Ahlers (samenst.) *Onderwijs in
2000*. Zeewolde: Koninklijke Boom Pers.
- Meer van der, C.L.J., H. Rutten & N.A. Dijkveld Stol (1991),
*Technologie in de landbouw. Effecten in het verleden en beleidsoverweging voor
de toekomst*. Den Haag: WRR
- Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij (2000a),
Voedsel en Groen. Den Haag: Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij.

- Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij (2000b),
Groen Onderwijs 2010. Den Haag: Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij.
- Ministerie voor Landbouw, Natuurbeheer en Visserij (2000c),
Natuur voor mensen, mensen voor natuur. Den Haag: Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij.
- Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij (2000d),
Beleidsbrief VIA 2001. Den Haag: Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij.
- Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij (2000e),
Bouwstenen voor een Visie op landbouwonderwijs, Projectgroep Visie op landbouwonderwijs. Den Haag: Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij.
- Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij (2000f),
Statistische informatie Agrarisch Onderwijs 1999. Den Haag: Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij.
- Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij (2000g),
Feiten en cijfers 2000, Kerngegevens over landbouw, natuurbeheer en visserij in Nederland. Den Haag: Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij.
- Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij (2001),
Statistische informatie Agrarisch Onderwijs 2000. Den Haag: Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij.
- Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij (2001),
Inspectie Landbouwonderwijs en Kennisprogramma's, Landbouwonderwijsverslag 2000. Den Haag: Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij.
- Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen (2000),
Onderwijs in Stelling: Kracht en creativiteit voor de kennissamenleving. Den Haag: SDU.
- Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen (2001a),
Begroting 2002. Den Haag: SDU.
- Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen (2001b),
Onderwijs Cultuur en Wetenschappen in kerncijfers. Den Haag: SDU.
- Nieuwenhuis, A.F.M., R.J.M. le Rütte, A.P. Verkaik & N.A. Dijkveld Stol (1998),
Landbouwonderwijs in toekomstperspectief. NRLO rapport 98/24. Den Haag: NRLO.
- Onderwijsraad (1997),
Concept Examenprogramma's vbo/mavo. Den Haag: Onderwijsraad.

- Onderwijsraad (1998a),
Concept-intrasectorale programma's vbo/mavo.
 Den Haag: Onderwijsraad.
- Onderwijsraad (1998b),
Hoger agrarisch onderwijs. Den Haag: Onderwijsraad.
- Onderwijsraad (1999),
Agrarisch cursusonderwijs en 'een leven lang leren'. Den Haag: Onderwijsraad.
- Onderwijsraad (2000),
*Dereguleren met beleid, studie naar effecten van deregulering en autonomie-
 vergroting.* Den Haag: Onderwijsraad.
- Onderwijsraad (2001a),
Web: werk in uitvoering. Den Haag: Onderwijsraad.
- Onderwijsraad (2001b),
De Markt Meester?. Een verkenning naar marktwerking in het onderwijs.
 Den Haag: Onderwijsraad.
- Onderwijsraad en Adviesraad voor het Wetenschaps- en
 Technologiebeleid (2001),
Hógeschool van Kennis. Den Haag: Onderwijsraad.
- Peper, B. (1996),
Duurzame kennis, Duurzame landbouw. Rotterdam.
- Raad voor het Landelijk Gebied (2000),
LNV tussen Europa en de Regio: de nieuwe opgaven. Amersfoort: Raad voor het
 Landelijk Gebied.
- Raad voor Verkeer en Waterstaat (2001),
Orkestreren op maat. Den Haag: Raad voor Verkeer en Waterstaat.
- Smeets, G.M.C.J. (1995),
*Agrarisch onderwijs, Een onderzoek naar actoren, taken en handelingen op het
 beleidsterrein Agrarisch Onderwijs in de periode 1945 – 1992.* Den Haag.
- Smit, F., F. Baarveld, J. Mensink, C. Tiebosch & N. v. Kessel. (1999),
*Het licht op groen, Onderzoek naar de instroom van leerlingen in het vbo-groen
 en het functioneren ervan.* Nijmegen; ITS.
- Smulders, H.R.M., E.M. van Wechem, A.H. Lokman & A.F.M. Nieuwenhuis (2001),
*Tussen student en Arbeidsmarkt, het besluitvormingsproces van AOC's rond het
 opleidingsaanbod.* Wageningen: Stoas Onderzoek Wageningen.
- Sociaal Economische Raad (2001),
Advies Natuur voor mensen, mensen voor natuur. Den Haag: SER.

- Stuurgroep Biesheuvel (1992),
Schering en Inslag, Sturing van het beroepsonderwijs. Den Haag.
- Stuurgroep Evaluatie WEB (2001),
De WEB: naar eenvoud en evenwicht. Eindrapport. Zoetermeer.
- Tweede Kamer der Staten Generaal (1999) Agenda 2000,
Brief van de minister van landbouw, natuurbeheer en visserij.
Vergaderjaar 1999-2000, 25731, nr.15. Den Haag: Sdu.
- Vermeulen, M., A. de Wolf (2001),
Educatieve infrastructuur. Den Haag: Onderwijsraad/IVA.
- Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (2001),
Naar een Europabrede unie. Den Haag: WRR.
- Wieringen van, A.M.L., P. Smets & R. Baarda (1999),
Schipper en Stuurman Tevens. Amsterdam/Den Haag: Max Goote Kenniscentrum
voor Beroepsonderwijs en Volwasseneneducatie.

Afkortingen

ACO	Adviescommissie Onderwijsaanbod
ACOA	Adviescommissie Onderwijs-Arbeidsmarkt
AOC	Agrarisch Opleidingscentrum
BBL	Beroepsbegeleidende leerweg
BOL	Beroepsopleidende leerweg
BVE	Beroepsonderwijs en Volwasseneneducatie
CBS	Centraal Bureau voor de Statistiek
CEVO	Commissie Eindexamen Vaststelling Opgaven
CREBO	Centraal Register Beroepsopleidingen
CROHO	Centraal Register Opleidingen Hoger Onderwijs
DWK	Directie Wetenschap en Kennisoverdracht
EZ	Economische Zaken
GLB	Gemeenschappelijk Landbouwbeleid
HAO	Hoger agrarisch onderwijs
HBO	Hoger beroepsonderwijs
ICT	Informatie- en communicatietechnologie
IPC	Innovatie- en praktijkcentrum
KS	Kwalificatiestructuur
LNV	Landbouw, Natuurbeheer en Visserij
LOK	Landbouwonderwijs en Kennisprogramma's
LOB	Landelijke Organisatie Beroepsopleidingen
LOBAS	Landelijke Organisatie Beroepsopleidingen Agrarische Sectoren
LWOO	Leerwegondersteunend Onderwijs
MAO	Middelbaar agrarisch onderwijs
MBO	Middelbaar beroepsonderwijs
OCenW	Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen
ROC	Regionaal Opleidingencentrum
SLO	Stichting Leerplan Ontwikkeling
STOAS	Stichting tot ontwikkeling van Agrarische onderwijskunde en scholing
VIA	Versterking en Innovatie Agrarisch onderwijs
VMBO	Vorbereidend middelbaar beroepsonderwijs
WEB	Wet Educatie en Beroepsonderwijs
WHW	Wet op het Hoger onderwijs en Wetenschappelijk onderzoek
WUR	Wageningen Universiteit en Researchcentrum
WVO	Wet op het Voortgezet Onderwijs

Bijlage: De adviesaanvraag

Onderwijsraad
T.a.v. de heer prof.dr. A.M.L. van Wieringen
Nassaulaan 6
2514 JS 's-GRAVENHAGE

**landbouw, natuurbeheer
en visserij**

uw brief van	uw kenmerk	ons kenmerk	datum
		DWK. 2001/313	8 maart 2001
onderwerp		doorkiesnummer	bijlagen
Adviesaanvraag 2001. (TRC 2001/1148)		3785485	

Geachte heer Van Wieringen,

In uw werkprogramma 2001 is een advies over de toekomstige sturing van het landbouwonderwijs en de rol en positie van LNV daarbij opgenomen. In het werkprogramma is aangegeven dat uitwerking van de adviesaanvraag zou plaatsvinden na de vaststelling van de LNV Beleidsbrief Groen onderwijs 2010. Deze Beleidsbrief is op 5 oktober jl. in de Tweede Kamer besproken. In overleg van medewerkers van uw raad en LNV in december jl. is een verdere uitwerking van de adviesaanvraag verkend.

In de LNV-beleidsbrief "Groen onderwijs 2010" wordt onder meer sterke nadruk gelegd op de inhoud van het groene onderwijs en de aansturing daarvan. De aansturing op de specifieke inhoud vanuit het vakdepartement wil ik versterken. Daarnaast wordt voor het groene onderwijs het algemene onderwijsbeleid gevolgd dat gezamenlijk met het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen wordt ontwikkeld. Ik vraag u een op dit punt gericht advies aan mij uit te brengen.

Een tweede aspect waarvoor ik graag uw advies wil ontvangen, betreft de sturing op de (inhoud van) opleidingen en onderdelen van opleidingen in plaats van op instellingen. Ook weer bezien vanuit de rol van het ministerie van LNV als vakdepartement.

De ontwikkelingen zoals die geschetst worden in recente kabinetsnota's als 'Voedsel en Groen', 'Natuur voor Mensen, Mensen voor Natuur', 'Biologische landbouw' en 'Biotechnologie' zijn daarbij uitgangspunten van beleid.

Bij het uitwerken van uw adviesaanvraag verzoek ik u nadrukkelijk te overleggen met de Raad voor het Landelijk Gebied (RLG). Dit is relevant waar het inhoudelijke aspect van opleidingen aan de orde is.

Ministerie van Landbouw,
Natuurbeheer en Visserij
Directie Wetenschap en
Kennisoverdracht
Bezuidenhoutseweg 73
Postadres: Postbus 20401
2500 EK 's-Gravenhage
Telefoon: 070 - 3786868
Fax: 070 - 3786100
Telegramadres: Landvis
Telex: 32040 Lavinl

Datum
8 maart 2001

Kenmerk
DWK. 2001/313

Vervolgblad
2

———— Teneinde op korte termijn uitvoering te kunnen geven aan het beleid neergelegd in de 'Beleidsbrief Groen onderwijs 2010', verzoek ik u mij uw advies zo spoedig mogelijk, doch uiterlijk in juli 2001, te doen toekomen.

Een afschrift van deze brief stuur ik aan de voorzitter van de Raad voor het Landelijk Gebied.

DE MINISTER VAN LANDBOUW, NATUURBEHEER
EN VISSERIJ

mr. L.J. Brinkhorst

